

ANADOLU TÜRK MİTOLOJİSİNDEN YAPRAKLAR: KARŞILAŞTIRMALI BODRUM HALK İNANÇLARI¹³⁸

Yaşar Kalafat¹³⁹

“Zulmeti lanetlemektense, zayıf da olsa ışık yakmak güzeldir.- Konfutsi”¹⁴⁰

Özet

Bu çalışmada Bodrum’un Sünni ve Alevi itikatlı kesimlerinde 30–31 Ekim ve 01 Kasım 2013 tarihlerinde yapılmıştır. Çalışmada; Bodrum merkezin, Alevi inançlı Müslüman kesim itibariyle Güvercinlik yöresinin ve Sünni inançlı Müslüman kesiminin yoğun olduğu Mumcular’ın halk inançları üzerinde durulmuştur.

Çalışmaya başlanırken niyetimiz bir anlamda yüzey çalışması yapmak idi. Bodrum halkı kırsal kesimi itibariyle büyük ölçüde yakın zamanın yarı göçebe yaşayan halktan oluşmuştu. Göçebe toplumlarda eski inançların izlerini bulmak daha kolaydı. Ayrıca yakın zamanın Alevi inançlı Müslüman halkı, giderek Sünni inançlı kesim içerisinde inanç özelliği başkalaşımı yaşıyorlardı. Eski Türk inançlarının izlerini Alevi inançlı halkın arasında bulmak daha kolaydı. Giderek Bodrum Turistik özellik kazandıkça, kırsal kesimin kültür özelliklerini de doğal olarak büyük ölçüde yitiriyordu. Bölge halk kültürü ile ilgili evvelce yapmış olduğumuz 3 çalışma¹⁴¹ bizde bu kanaati oluşturmuştu. Arkeoloji araştırmalarında yüzey çalışmaları ne ise halk inançları çalışmalarının bazıları için de, bir kısım bilinenlerin tekrarı ile uğraşmayı da göze alarak çalışmayı başlatıp mitolojik veri tespitine yönelmek adeta aynı şeydir. Çok kere yapılan tekrarlar, çok küçük ilaveler de katmış olmasalar, bütünü tamamlanmasına katkı sağlarlar. Halk inanmalarında mitolojik izlerin tespiti için bu

¹³⁸ Bu çalışmayı yapabilmemizde bize yardımcı olan Gündoğan Belediye Başkanı Sayın İbrahim Bilgin’e ve Konacık belediye başkanı Mehmet Tosun’a teşekkür ederim

¹³⁹ Dr. yasarkalafat@gmail.com www.yasarkalafat.info

¹⁴⁰ Razim Eliyev, *Türk-Şumer Dünya Görüşü ve Dil*, Bakı, 2005, s. 17

¹⁴¹ Yaşar Kalafat, “Bodrum Kurt Baba/Kurt Dede Yatırı -Türk Halk İnanmalarında Kurt Bir Tabu mu İdi?” 2. *Uluslar arası Bodrum Sempozyumu (09–12 Mayıs 2011 Bodrum)*, Hazırlayanlar; Ahmet Özgiray, Akif Erdoğan, Bodrum, 2011, s. 392–403; “Milas Sarı Keçili Yörüklerinde Karşılaştırmalı Halk İnançları”, *Aşiretlerde Mitolojik Bulgular* Berikan, Ankara, 2011 s. 241–265; “Türk Kültürlü Halklarda ‘Gökkuşluğu’ İnancının Mitolojik Boyutu –Bodrum ve Çevresi Örnekleri ile-”, 3. *Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu 30 Ekim-01 Kasım 2013*

sürecin yaşanması gerekebilmektedir. Halk inanmalarından hareketle elde edilebilmiş verilerle bir takım analiz ve sentezler yapabilmek için, çok sıradan olsalar ve çok tekrarlanmış olsalar bile bu verilerin ayrıntılarıyla bilinmeleri gerekmektedir.

THE LEAVES IN ANATOLIAN TURKISH MYTHOLOGY-BODRUM

"Rather than condemn the unjust, albeit weak light it is beautiful to burn." Konfuts

Abstract

In this study, in the basement of the Sunni and Alevi creed cut it is made in the 30 to 31 October, and November 1, 2013 date. In this study; Bodrum center, the Alevi and Sunni Muslim believers as part Pigeon region Mumcular focused on the folk beliefs of devout Muslim sector is intense.

Our intention was to finish work when commencing work in a sense. Bodrum population consists of people living in rural areas as was recently the largely semi-nomadic. In nomadic societies it was easier to find traces of the old beliefs. Also recently the Flame of the faithful Muslim people, lived in the metamorphosis of beliefs property sector increasingly devout Sunni. Flame was easier to find traces of the old Turkish belief among the faithful people. Increasingly Bodrum property gain was largely losing the cultural characteristics of the rural areas as well as natural. We have made previously about the folk culture Region 3 work we had created this conviction. Archaeological research in the face of what works for some of the folk beliefs study, part of a deal with the repetition of the same thing is also known to turn almost mythological data to identify start work in defiance. Repeat many times with very little extra on the floor, even if not, they will contribute to the completion of the whole. To identify the mythological traces in public believing that this process may need to be experienced. In order to obtain a movement of the people could not believe a team with data analysis and synthesis, even if they are very ordinary and even if they are repeated too must know the details of the data.

GİRİŞ

Bu çalışmada Bodrum'un Sünni ve Alevi itikatlı kesimlerinde 30-31 Ekim ve 01 Kasım 2013 tarihlerinde yapılmıştır. Çalışmada; Bodrum merkezin, Alevi inançlı Müslüman kesim itibariyle Güvercinlik yöresinin ve Sünni inançlı Müslüman kesiminin yoğun olduğu Mumcular'ın halk inançları üzerinde durulmuştur.

Çalışmaya başlanırken niyetimiz, bir anlamda yüzey çalışması yapmak idi. Bodrum halkı kırsal kesimi itibariyle büyük ölçüde yakın zamanın yarı göçebe yaşayan halktan oluşmuştu. Göçebe toplumlarda eski inançların izlerini bulmak daha kolaydı. Ayrıca yakın zamanın Alevi inançlı Müslüman halkı, giderek Sünni inançlı kesim içerisinde inanç özelliği başkalaşımı yaşıyorlardı. Eski Türk

inançlarının izlerini Alevi inançlı halkın arasında bulmak daha kolaydı. Giderek Bodrum Turistik özellik kazandıkça, kırsal kesimin kültür özelliklerini de doğal olarak büyük ölçüde yitiriyordu. Bölge halk kültürü ile ilgili evvelce yapmış olduğumuz 3 çalışma¹⁴² bizde bu kanaati oluşturmuştu. Arkeoloji araştırmalarında yüzey çalışmaları ne ise halk inançları çalışmalarının bazıları için de, bir kısım bilinenlerin tekrarı ile uğraşmayı da göze alarak çalışmayı başlatıp mitolojik veri tespitine yönelmek adeta aynı şeydir. Çok kere yapılan tekrarlar, çok küçük ilaveler de katmış olmasalar, bütünü tamamlanmasına katkı sağladılar. Halk inanmalarında mitolojik izlerin tespiti için bu sürecin yaşanması gerekebilmektedir. Halk inanmalarından hareketle elde edilebilmiş verilerle bir takım analiz ve sentezler yapabilmek için, çok sıradan olsalar ve çok tekrarlanmış olsalar bile bu verilerin ayrıntılarıyla bilinmeleri gerekmektedir.

Bodrum Kırsalında Sünni-Türk Halk İnançları

Bodrum kırsalı gelenekler ve bir takım halk inanmaları bakımından adeta tamamen şehirleşmişlerdir. Köylerin ulaşım ve iletişim yoğunluğu sonucu sosyal hayat bakımından ilçe merkezlerinden bir farkı kalmamıştır. Derlenen bilgiler büyük ölçüde çok bilinenin tekrarı mahiyetindedir. Biz mitolojik verilerin izlerini irdelerken, sık rastlanan diğer bilgilere de yer vermek istedik. Bunu yaparken, karşılaştırmalarda aynılıkların tespitinin önemine inandık. Böylece onların da tamamen yok olmadan mevcut durumunu tespit etmeği amaçladık

Mumculara bağlı 16-17 köy vardır. Bunların tamamı bir dönem yaşanmış olan **veba** gibi salgın hastalıklar sonucu hayatlarını kaybederler. Dönemin büyük ailelerinden Karahmetoğulları mum imalatı yaparlarmış. Mumcular ismi oradan kalıyor. Ailenin büyük bir kısmı buraya yerleşiyor, bir kısmı da Saz Köy'e yerleşiyorlar. Bunlar damlarını sazdan yaparlarmış ve isimleri de oradan geliyor. Bunların hepsi başlangıçta göçebe idiler. Şimdilerde göçebe hayat kalmadı. Denizli, Muğla, Marçal yaylası, Ören, Adana tarafına göçtüler. Bir kısmı geçmişte adalara gidip tekrar bu bölgeye döndüler¹⁴³

Tavaslıoğlu diye Menteşe Beyliği'ne ait Mumcular köyleri ile birlikte resmi kayıtlarda Karaova diye geçtiği ifade edilmektedir. Bu topraklar Tavaslıoğlu'na

¹⁴² Yaşar Kalafat, "Bodrum Kurt Baba/Kurt Dede Yatırı -Türk Halk İnanmalarında Kurt Bir Tabu mu İdi?" 2. *Uluslar arası Bodrum Sempozyumu (09-12 Mayıs 2011 Bodrum)*, Hazırlayanlar; Ahmet Özgiray, Akif Erdoğan, Bodrum, 2011, s. 392-403; "Milas Sarı Keçili Yörüklerinde Karşılaştırmalı Halk İnançları", *Aşiretlerde Mitolojik Bulgular* Berikan, Ankara, 2011 s. 241-265; "Türk Kültürlü Halklarda 'Gökkuşağı' İnancının Mitolojik Boyutu -Bodrum ve Çevresi Örnekleri ile-", 3. *Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu 30 Ekim-01 Kasım 2013*

¹⁴³ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

aittir. Osmanlı kayıtlarında Mentеше Sancağı Karaoba kazası Mumcular karyesi diye geçmektedir¹⁴⁴.

Bölgenin toplama aileleri için Balkanlardan saraç getiriliyor, o dönemde saraçlık mesleği oldukça önemlidir. Keza Balkanlardan tüccar getiriliyor. Ticaret hayatının iş dünyasının oluşturulması gerekiyor. Eşkıyalığa karşı korunmak için fedailer getiriliyor. Daha, ziyade Hacıminoğulları'nın fedaileri. Bürokrasinin oluşturulması için de Hacı Kalemi kâtip olarak getiriliyor. Böylece buraların sosyal hayatları düzene sokulmak isteniyor. Hastalık ve kuraklıktan sonra yeniden yapılanmaya gidiliyor.¹⁴⁵

Bölge hakkında az sayıda **Karakeçili** var. Başlangıçta bölge kırsal kesim halkı genelde Alevi itikatlı imişler ve Rumlarla birlikte yaşıyorlarmış. Şimdilerde aşiret yapısı yok denecek kadar zayıftır. Aralarında **Sarıkeçili** olanlar da vardır. **Karakoyunlu** olarak bilinen aile sayısı 3-5'i geçmez. Halk şimdilerde genel olarak Sünni inançlıdır. Aleviler ise Güvercinlik bölgesindedirler. Boru köyünde Alevi inançlı Müslüman haktan komşular da vardır.¹⁴⁶

Bu yörede **kan davası** güdülmez. Öyle bir uygulama yoktur. Cinayet de pek görülmez. **Kız kaçırma** yöntemi ile evlenme vardır. Ölen ağabeyinin dul kalan eşi geçmişte ağabeyinin kardeşi ile evlenirdi, şimdilerde o tür uygulamalar kalmamıştır. Anadolu'da "**al-değişik**" olarak bilinen karşılıklı kız kardeşlerin almak suretiyle yapılan evlilik türüne pek nadir rastlanır. Buranın Sünni olan halkında geçmişte Alevi inançlı kesimle evlilik olmazdı şimdilerde bu türden evlilikler yeni yeni başlamıştır¹⁴⁷.

Mumcular'da genç kızların kismetlerinin açılması için "**İlk Namaz**" da Ramazan ayı girmeden evvel kılınan son namazdan sonra yenilen yemekten bir parça alınır bir beze sarılır ve niyetli kimse bunu yastığının altına koyar. Rüyada görünen kimse ile evlenileceğine inanılır¹⁴⁸.

Bu uygulama farklı şekillerde de uygulanır. Daha ziyade **Nevruz**'da yapılır ve çok kere **tuzlu ekmek** yenilerek konuşmadan yatılarak uygulanır. Artvin¹⁴⁹

¹⁴⁴ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁴⁵ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁴⁶ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁴⁷ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁴⁸ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁴⁹ Yaşar Kalafat-Ülkü Önal, "Geçmişten Günümüze Karşılaştırmalı Artvin Halk İnançları Kültürü-Yatırlar-"*Eğitim Odağında Artvin Sempozyumu Bildirileri II* Editör Fatih Demirel,

Kars¹⁵⁰ Bitlis¹⁵¹ Van'da ve Azerbaycan Türk Kültür coğrafyasında da yaşamaktadır¹⁵². Farklı isimlerle bilinir.

Mumcularda Bebek bekleyen anne adayının canı **ekşi** yiyecekler çeker ise bebeğin kız olacağına **tatlı** çeker ise oğlan olacağına inanılır¹⁵³.

Doğacak bebeğin cinsiyetini tahmin için çeşitli yöntemlere inanılır. Bodrum'daki bu yöntem çok bilinir. Annenin karnının alacağı şekil, görünen rüyalar, tuzla, makas-bıçakla yapılan testler, **koyunun çene kemiği** ve **balık kılçığı** ile yapılan çeşitli uygulamalar vardır¹⁵⁴. Mumcularda gelinin ilk bebeğinin erkek olması isteniyor ise onun kucağına erkek çocuk oturtulur¹⁵⁵.

Bu uygulama da Anadolu, Suriye ve Kuzey Azerbaycan Türk kültür coğrafyasında sık uygulanır.¹⁵⁶

Mumcularda damat adayının nasıl bir aile reisi olabileceğini test etmek ve sabrını ölçmek ve hanımının kıymetini bilmesi için ona çeşitli şaka içerikli işkenceler uygulanır. **Yumurta** kırılır, yumurta pişirmesi istenir, üflenerek ocağı söndürülmek istenir. Eziyetler ettirilir, gerdeğe girecekken sırtına vurulur¹⁵⁷.

Bu tespitleri de Türk kültürlü halkların diğerlerinden de farklı şekillerde örnekleyebiliyoruz. Bazı yörelerde damadın başına kement atılır, bazı yörelerde ayaklarına yakın yerlere kurşun sıkılır¹⁵⁸.

Mumcularda düğünlerde, **düğün bayrağı** olarak Türk bayrağı asılır. Bayrağın yanında renkli yemeniler olur. Yemenilerin renginin özel anlamı yoktur. Yemeninin üzerine **limon** dikilir. Damat evinde **perşembe** günü sabah saat 4 den evvel silahlar atılır¹⁵⁹.

Hüseyin Efe, Artvin Çoruh Üniversitesi, (31 Mayıs 02 Haziran 2012 Artvin) Artvin 2012, s. 465-495

¹⁵⁰ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Berikan, Ankara, 2010, s

¹⁵¹ Yaşar Kalafat, *Aşiretlerde Mitolojik Bulgular*, Ankara, 2012, berikan s. 207-241

¹⁵² Yaşar Kalafat, *Azerbaycan-İran-Anadolu-İrak Halk İnançları Hattı*, Berikan, Ankara, 2012, s. 410

¹⁵³ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁵⁴ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Berikan, Ankara, 2010, s 242-258

¹⁵⁵ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁵⁶ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Berikan, Ankara, 2010, s 242-258

¹⁵⁷ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁵⁸ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Berikan, Ankara, 2010, s 308-316

¹⁵⁹ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

Düğün Bayrağı, Damat Bayrağı, Gelin Bayrağı etrafında derinliği olan inançlar oluşmuştur. Bayrak, halk inançlarında da egemenliğin sembolüdür. Gelin bayrağı, gelin oğlan evinin eşğine geldikten kısa süre sonra kaldırılır. Tek bayrak olarak damadın bayrağı kalır. O ana kadar kız ve erkek evi bayraktarları karşılıklı manilerle bilgi yarışına girerler. Oğlan bayrağı kaldırılınca **toy beyi** davetlilerden “Allah” demelerini ister toplu halde Allah denir. Düğün bayrağının gönder ağacı, onun taşınıp süslenmesi, süs olarak bilinen tülbentlerin renkleri, gönderin başına konulan **elma, soğan, yumurta** veya limon’un anlamları vardır. Zira bayrağın tepesine asılan **teleklerin** ve konulan **aynanın** inanç içerikli anlamları vardır¹⁶⁰.

“**Bayrak Dikme, “Dürü ve Okuntu”** inanç ve uygulaması Muğla-Milas Çomakdağ yöresinde de vardır¹⁶¹.

Mumcular’da gelin oğlan evinin eşğinin önüne getirilince attan inmez veya arabadan çıkmaz. Gelinin attan inip veya araban çıkması için geline ve etrafına damat saçı yapar. Oğlan evinin kapısının önünde gelin onu getiren atın veya arabanın etrafında **sağdan sola** doğru 5 defa döndürülür¹⁶².

Tavaf edercesine kutlu kabul edilen veya kutlanılmak istenilen şahıs, yatır, ocak/hane, mezarlık ve köy etrafında dönülür, dolaşılır. Bu uygulamanın derinliklerinde hakanın yuğ merasiminde bahadırların atları ile süratle savaş çığıllıkları atarak yüzlerini, göğüslerini kanatarak atarak dolaşmaları vardır. Haç farızasındaki tavaf ile bu uygulamanın ilişkilendirilebilmesi halinde, Geleneksel Türk inançları ile İslamiyet arasında, halk inançlarındaki örnekleri ile devamlılık arz edebilen yeni bir bağ kurulabilmiş olacaktır¹⁶³.

Mumcularda gelin geldiği zaman, oğlan evinin kapısının üst ve alt eşğine **bal** ve **yağ** sürülür. Bununla amaç gençlerin yağlı ballı olmalarını sağlamaktır.¹⁶⁴ Bu bölgede de damada gelinin yapacağı kahveye gelin tuz koyar. Böylece damadın, sabrı, hoş görüşü, katlanma tahammül etme derecesi test edilmiş olur.

Bu yörede **kaşık** ve **ayna** kırılmış ise kullanılmaz; kullanılması uygun bulunmaz, bunların kullanılmasında bir musibetin olduğu inancı vardır¹⁶⁵. Bazı

¹⁶⁰ Yaşar Kalafat, “Yozgat Yöresi Halk İnanmalarında Mitolojik Şisreler “Salurlar-Sıraçlar-Bektaşi ve Türkmenler” www.yasarkalafat.info

¹⁶¹ Hammed Arman, “yaşayan Bir gelenek Çomakdağ’da Düğün Törenleri”, *Muğla Değerleri Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Muğla, 2013. S. 152-156

¹⁶² Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁶³ Yaşar Kalafat, “Diyarbakır ve Çevresi Örnekleri İle Halk İnançlarında Tavaf/Dönme” *Osmanlı’dan Cumhuriyete Diyarbakır*, editörler Bahaeddin Yıldız-Kerstin Tomenendal, Diyarbakır Valiliği, Ankara 2008, s. 453-463

¹⁶⁴ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁶⁵ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

açıklamalara göre; bir takım kırılma, dökülme, hastalanmalara kem gözlü insanların sebep olabildikleri gibi görünmeyen bir kısım şer güçler tarafından da bu tür olaylara sebebiyet verilebilmektedir. Kırılan ayna türü eşyanın, kırılmaya sebep ol güç tarafından sahiplenildiğine inanılır. Bunların kullanılmaları yeni sahibi tarafından onanmaz ise bir takım uğursuzluklarla karşılaşılabılır.¹⁶⁶

Mumcular'da bebek dünyaya geldiğinde **bebeğin eşi** ve **göbek parçası** cami, okul, askeri birlik binası, resmi daire gibi yerlerin duvar diplerine gömülür. Nereye gömülmüş ise büyüğünce o mesleği seçeceği inancı vardır¹⁶⁷.

Bu inançta, bize göre kişiğünun bedeninden ayrılan parçası ile yaşayan canlı vücudu arasında, o vücut da ölünceye kadar süren ilişki vardır. Adeta gömülen parça gömüldüğü yerden aldığı bir etki ile gömülmeyen gövdeyi etkileyebilmektedir.

Geçmişte çocuklara isim verilmesinde tercih, aileden seçilmiş isimlerden olurdu. Şimdilerde kimse isim seçmek için geçmişine bakmaya lüzum görmemektedir¹⁶⁸.

Mumcular'da gelinin kayın pederi kapıyı açar, sonra gelinin başına **al** bir kumaş örtülür, üzerine **yeşil, mavi** yemeniler atılır. Gelinin başına **zeytin dalı** ve **fesleğen** çiçeğinden taç yapılır¹⁶⁹.

Mumcular'da kız ve gelinlerin süslenmelerinde **Hal/ben** eskiden yapılırdı. Sadece yanaklara ben yapılırdı. Şimdilerde yapılmamaktadır¹⁷⁰. Hal, Türk kültürlü halkların halk inanmalarında bir aidiyet işaretidir. Süs olarak yapılmadan evvel veya süs olmasının yanı sıra başka bir kabileye gelin gidecek kızlara kabillerini anlatmak için yapılırdı. Bunlar sıradan motifler olmaktan öteye adeta damgalardı.¹⁷¹.

Mumcular'da gelinlik giyildikten sonra geline kuşağınını babası, o yoksa dayısı bağlar. **Kuşak** gelinin beline **3** defa dolandırılır ve bu esnada ilgili duası okunur¹⁷². Anadolu ve Suriye Türk kültür coğrafyasında **bekâret kuşağı** olarak da bilinen

¹⁶⁶Yaşar Kalafat, "Kocaeli ve Çevresi Örnekleri İle Türk Halk İnançlarında Adanmışlık/Sahiplilik" *1.Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu, Kocaeli 20-22 Nisan 2006*

¹⁶⁷ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁶⁸ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁶⁹ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁷⁰ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁷¹ Yaşar Kalafat, *Aşiretlerde Mitolojik Bulgular*, Ankara, 2012, berikan, s. 143-154

¹⁷² Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

gelin kuşağını gelinin beline erkek kardeşi, o yoksa amcasının oğlu bağlar. Kuşak bir anlamda yeni bir statüye geçişi anlatır. Esnaf teşekküllerinde, yoncalarda kalfalık ve ustalık kuşakları keza sporda da al ve kara kuşak gibi kuşaklar vardır¹⁷³.

Kelam-ı Kadim gelinin çeyiz sandığına değil de gelin gideceği eve veya odasına evvelce konulur¹⁷⁴. Türk kültürlü halkların halk inanmalarında gelin sandığının olmazsa olmaları ve bunların sandığa koyulurken sıralanış biçimleri vardır. Kız çocuğu dünyaya geldiği zaman henüz sandığı alınacak yaşa gelmemiş olsa da onun için ilkin bir **makas** alınır ve makas sandığına koyulan ilk eşyadır. Birçok yörede sandığa son konulan ve diğer konulanların üzerine yerleştirilen **Kelam-ı Kadim'** dir. Bazı yörelerde gelin baba evinden Kelam-ı Kadim'in altından geçerek çıkarılır ve **gelin alayının** önünde taşınır.

Mumcular'da altın takılar ve ev oğlan tarafınca karşlanır. Halk arasında "Ev yaparsan tuğladan, kız alırsan Muğla'dan al" şeklinde sık söylenen bir söz vardır¹⁷⁵.

Mumcular'da bebek dünyaya geldiğinde özel bir şenlik yapılmaz, toy düzenlenmez, bu maksatla toplu yemek yenilmez¹⁷⁶.

Mumcular'da bebek dünyaya geldiğinde eskiden "**tuzlama**" olarak bilinen bir uygulama vardı. Şimdilerde bu uygulama kalkmıştır. Halk arasında eskiden çok konuşan kimse için "Senin tuzun az gelmiş" denirdi. Tuzlanmamış olmak, bir eksiklik sayılır, bebeğin tuzlanmasının gereğine inanılırdı¹⁷⁷.

Ananeye ve yavrusuna **Kırklama** yapılır. **Kırk suyuna** kırk adet küçük **taş** parçası atılır. Kırklı bebeklerin kırklarının karışmaması için karşılıklı bozuk **madeni para** değiştirilirdi.¹⁷⁸

Süpürgenin insanın üzerine dokunması iyi sayılmaz, uğursuzluk olarak kabul edilir. Korunmak için üzerine süpürge dokunan kimse süpürgeye doğru tükürürcesine "**tu tu tu**" yapar¹⁷⁹. Tu-tu-tu'lama bir nevi efsun veya efsunlamanın

¹⁷³ Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Karşılaştırmalı Halk İnançları Türk Halk Tefekküründe Kurt 2*, Berikan Ankara, 2009, s. 97-115

¹⁷⁴ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁷⁵ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁷⁶ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁷⁷ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁷⁸ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁷⁹ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

bir parçasıdır. Halk sağaltmacılığında tu tu tu'lama ile sık karşılaşılır¹⁸⁰. Süpürge halk inanmalarında Türk kültürlü halklarda bir kod oluşturmuştur¹⁸¹. Süpürge, süpürme zamanı, süpürme şekli ile hayatın her dönemi ile ilgili inançlar vardır. Bu inançların biz verdiği mesaja göre, o görünen ve görünmeyen pislikleri ve musibetleri temizleyendir. Bunun içindir ki, farklı yerlerde farklı süpürgeler ve süpürme şekilleri vardır. Borçalı Karapapakları'nda yaşayan bir inanca göre koyunların altını temizlemede kullanılan süpürge onların sırtlarındaki karın temizlenmesinde de kullanılır ise sürünün bereketi kaçar. Keza, Kars yöresinde yer süpürgesi ile ekmek kırıntıları süpürülmez onlar elle toplanmaya çalışılır, aksi halde bereketin kaçacağına inanılır. Merzifon'da yatmakta olan **Pirî Baba** türbesindeki özel süpürge huysuz çocukların üzerinin süpürülerek tedavilerinde kullanılır ve süpürge başka maksat için kullanılmaz¹⁸².

Arife günleri bütün mahalle çocukları toplanır, evlerden çocuklara yiyecek içecekler dağıtılır ve bu uygulamaya **hangalak** denir. Çocuklar bu yiyecekleri toplamak için ev ev dolaşmazlar, bu şenlikler belirlenmiş bir sokakta olur aileler ikramlarını onların oldukları yere götürülürdü.¹⁸³ Hangalak veya Hankalak kelimesini sözcüklerde bulamadık¹⁸⁴. Gala/kale bağlantılı ve han kalesi anlamına geliyor olmalı. Kars'ta **tezek kalağı**, tezekler ve **ot kalağı** da otlar için kullanılır. Güney Azerbaycan'da **Daş Gadak**, taş yığını Ovoo/Oboo türü kutsal mekânlar için de kullanılır.

Eskiden köy odaları vardı. Ağalık döneminde yüzükçüler gelirlerdi. Bunlar yüzük yaparlardı. Ayıcılar gelip **ayı** oynatırlar kalaycılar da kalay yaparlardı. Bunlara misafir muamelesi yapılır, yakacak odunları sağlanır yedilir içirilir ve yemeklikler verilirdi. Bu bir nevi ödenmesi gereken borç gibi bir uygulama idi¹⁸⁵.

¹⁸⁰Yaşar Kalafat "Gök Tanrı İncından Günümüze Kadar Efsunlama "Tu-tu-tu" lama Uygulamaları" II. *Uluslar arası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Adana (20 -24 Kasım 1991) Adana 1993 s. 271-286; *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Eylül 1992 S.69 sh. 50-56

¹⁸¹Yaşar Kalafat, "Antalya Yöresi Örnekleri İle Türk Kültür Coğrafyasında Süpürge İnanç", *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu*, 22-23 Kasım 2007, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi araştırma ve Uygulama Merkezi, Yayına haz.: Mustafa Oral, Antalya, 2008, s.259-266

¹⁸²Yaşar Kalafat, "*Amasya Halk İnanmaları ve Bazı Monografilerden Mitolojik Veriler*" www.yasarkalafat.info

¹⁸³ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁸⁴ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük Ankara, 2006*, Ahmet Şenol, *Halk Kültürü ve Etnografya Terimleri Sözlüğü*, Ankara, 2013

¹⁸⁵ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

Türk kültür coğrafyasında **arifelik** toplama uygulama ve inancı vardır. Bazen bunun için alaylar oluşturulur, özel ilahilerle toplama yapılır ve bazen de toplama işlemi şahsi olur.

Bölgedeki türbelerden **Acar Dede Türbesi** ünlüdür. Bu türbe Dört Tepe köyündedir. Bu türbeye de halk **adak bezi** bağlar. Buranın halkı da Sünni'dirler. Burayı ziyaret için daha ziyade çevreden gelinir. Türbede çok büyük bir **Pinvar ağacı** vardır¹⁸⁶. Adak olarak kesilen hayvanın eti **adak** sahibi tarafından yenilemez yenilmesi istenir ise etin parası ödenerek et satın alınıp yenilebilir¹⁸⁷.

Adak olarak adanılan nesnenin sahibi değişmiş adanılan canlı veya cansız varlık adanmadan sonra adanana ait olmuş olur. Adak adayan kimse adağından tadabilmesi için adanandan icazet alması gerekir. Adak etinin satın alınması bu türden bir sahip değiştirme iznidir.¹⁸⁸

Nazar alınmaması ve nazardan korunmak için şahıslar okutulurlar. Ayrıca **kurşun dökme** inanç ve uygulaması da yaygındır¹⁸⁹. Türk kültürü halklarda kurşun dökme korunma için ve daha ziyade de kurtulma için yapılır Çeşitli yatalak olmayan rahatsızlıklar, terslikler için, bazı hallerde **basık** olma halinin giderilmesi için de kurşun dökülür.

Bu yörede **rüyasında** ölmüş bir yakını görme önemsenir. Böyle bir **rüya** gören kimse hayır dağıtır. Bir şekilde çevresine hayır işler¹⁹⁰. Rüya yakınını görme ve hayır işleme uygulaması farklı dini akaitlere mensup Türklere de vardır. Bu hayırlar rüyada görülen şahsın ruhuna Kur'an okunması veya bir sadaka verilmesi bir hayvanın doyurulması şekillerinde olur. İnancın derinliklerinde fiziki ölümle ruhun ölmediği, bu dünyadan göçenlerle henüz göçmemiş olanlar arasında ilişkinin sürmekte olduğunu gösterir.

Mumcular'ın Sünni inançlı kesiminde **ölüm yası** 3-5 gün sürer. Bu toplumda ölünün 40'ını 52'sini ve yılını yaparlar. Bu günler münasebetiyle **mevlit** okutanlar olur. Alevi inançlı olanlarda ise yas 40 gün sürer, bu süre zarfında **traş** olunmaz.

¹⁸⁶ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁸⁷ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁸⁸ Yaşar Kalafat, "Kocaeli ve Çevresi Örnekleri İle Türk Halk İnançlarında Adanmışlık/Sahiplilik" *I.Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu, Kocaeli 20-22 Nisan 2006*

¹⁸⁹ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁹⁰ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü kültüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

Şimdilerde yemekli mevlitler pahalı bulunduğu için yaşlı halk Yasin okutmakla yetinmektedir. Ölünün 3 ünde **lokma** dökülür¹⁹¹.

Yaşlı kimsenin traş olmaması ile insandan kurban olmaması inancı ilişkilendirilebilir. Hac'da kurbanın ve saç sakal traşının dönemi vardır. Gerçi ölü evinde hayvan kesilerek kan akıtılabilmektedir. Kültür coğrafyasında yasta saç yonma ve hatta saçın bir bölümünü kesme şeklinde uygulamaların olduğu bilinmektedir.

Mumcular halk inanmalarında yıldız kaydığı zaman niyet utulur.¹⁹² **Yıldız kayması** etrafında çeşitli inançlar oluşmuştur. Daha ziyade yıldızın kayışı bir ölüm haberi olarak algılanır ve yıldızın kaydığını gören kimse “yıldızım yerinde” der¹⁹³.

Bu yörede **baykuş** ve **tavşanın** uğursuzluğuna inanılır. Ayrıca **Kara kedi** için de uğursuz denilir¹⁹⁴. Hayvanlarla ilgi inançların tespitleri, hayvan mitosları yolunun aydınlatılabilmesi için önemlidir. Mumculardaki bu hayvanlarla ilgili inançlar Türk költürlü halklar arasında çok yaygındır¹⁹⁵.

Televizyon gibi yaygın iletişim vasıtaları ile yapılan dinî programlarda açıklama yapan Diyanet İşleri Başkanlığı yetkililerine göre ara kediyi uğursuz sanmak, mezara defin döneminde toprak atarken küreğin elden ele verilerek değil de yere konulup yerden alınması gibi inançlar bidattırlar. Burada da kullanılan köstebekle ilgili bir özlü söze göre “Köstebek toprağı ne kadar eşerse başına o kadar toprak döker”

Bodrum Kırsalında Alevi Türk Halk İnançları

Çalışmanın bu bölümü, Bodrum'un Kumköy merkezi ve onun bir mahallesi olan Ümene'de yapılmıştır. Burası 40-50 hane olan bir Alevi köyüdür. Kaynağın ifadesi ile “*Köyümüze dede gelmiyor. 50-60 sene evvel her şey yekte idi. Akşamdan dede gelirdi toplanılırdı. İki avucuna iki köz alır avucunu yumar ve açınca cemaate gösterirdi avuçları yanmazdı. Şimdi dedemiz de yok ebemiz de yok. Bizim takatimiz onları getirmeğe yetmiyor. Sorumluluğumda üç ailem var, onlar aç. Hacı Bektaş'a tabiiyiz. Toplumumuzda Düşkünüz çok var. 7 yıldır düşkün olanlar var. Eskiden bir*

¹⁹¹ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü költüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁹² Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü költüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁹³ Yaşar Kalafat, *Azerbaycan-İran-Anadolu-İrak Halk İnançları Hattı*, Berikan, Ankara, 2012, s. 294

¹⁹⁴ Kaynak Kişi: Ali Gül, Bölge halkından, ilkokul mezunu, 62 yaşında, sözlü költüre ve bölge tarihi ile ilgili anlatılara ilgi duyan bir kimse

¹⁹⁵ Yaşar Kalafat, *Türk Halk İnanmalarından Hayvan Üslubu'nda Mitolojik Devri Dayım I*, Ankara, 2013, Berikan Yayınları, s. 23-63

kibrit çöpü haksız alınmazdı. Mahkemelik bir durum yaşanmazdı. Toplumumuzda çift eşlilik olmaz Kan davası olmaz. Hoşgörü esaslı bir yapımız vardır'.

Koru Alevileri, Türkmen olduklarını, bu bölgeye Adana, Maraş tarafından geldiklerine inanırlar. Mürşitleri Halil gerçetti, şimdi ise onun oğlu Aydın Gerçek mürşitlik yapmakta Bulgurca-Aydın'da oturmaktadır. Koru köyü Alevileri'ne dedeleri Aydın-Kızılcapınar Akçeşme'den gelirdi¹⁹⁶. Bu toplumda “**Yüzü alınmak**” düşkünlükten çıkmak anlamına gelir. “Yolumuz Hak Muhammet Ali Yolu”dur¹⁹⁷.

Koru köyünde **kız kaçırma** yöntemi ile evlilik vardır¹⁹⁸. Koru'da Alevilere Sünniler kız vermezler. Alevilerden Sünnilere kız nadiren verilir¹⁹⁹.

Koru köyünde çocuğa ismini ebesi koyar. “Eskiden isim seçimi aileden olurdu. Şimdilerde isimler fantezileşti Fatma'lar Fatoş oldu. Ayşe Anamızın ismi bizim kültürümüzde ismi **Aşe**'dir. Bizim inancımıza göre Ayşe anamız Hz. Ali'ye düşmanlık yapmıştır” denilmektedir.²⁰⁰

“Her musahipli Alevi, Alevilik konusunda fazla bilgi sahibi değildir. Bir kimsenin birden fazla musahibi olabilir. Uzun zamandan beri bölgemize Dede gelmemektedir. O yıllarda da Baba çağrılırsa gelirdi. Yaklaşık 50-60 yıldır bölge Alevileri dedesizdirler. **Musahiplik** burada bu nedenle önem kazanmıştır. Cem için musahiplerden 3 kişi ve **gözcü** olarak da bir kimse çağrılarak yeterli cemaat oluşur. Bir Alevinin musahip olabilmesi için 3 yıl testten geçmesi gerekir”²⁰¹.

Koru Alevilerinin en ünlü yatırları Milas Beçin kalesindeki **Ahmet Gazi**'dir. Genç kızlar kısmetlerinin açılması için buraya giderler. Burası Alevi inançlı halkın çocuk isteme ve diğer dilekleri için de başvuru bir yerdir²⁰².

Koru Alevilerinin ziyaret ettikleri diğer yatırlar: **Acar Dede**, burası bir Döşektir. **Veli Babaoğlu Tekkesi**, burası da bir döşektir. **Çiçek Baba** burası da keza bir Döşektir. **Kellesiz Dede** burada bir mezar vardır. **Dal Bacak Dede**, **Çiçekli Ali Türbesi**, burası meşelik mezarlığında bir mezardır. Burada şifa için yatıldığı olur Orada Erken çalınır/Cem yapılır. Kurban kesilir. Adak kurbanların etinden yenilebilmesi için adak sahibi yiyeceği etten satın alması gerekir²⁰³.

Döşek/Döşsek konusu Alevi Türk İslam kesimin bir inanç ürünüdür. Çalışmalar ilerledikçe bunlarla daha sık karşılaşılmaya başlanmıştır. Bunlar mezar olmayıp dedelerin herhangi bir şekilde uğradıkları, soluklandıkları mekânlardır.

¹⁹⁶ Kaynak kişi Hasan Bal, Alevi, 81 yaşında

¹⁹⁷ Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

¹⁹⁸ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, koru köyü Alevilerinden

¹⁹⁹ Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

²⁰⁰ Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

²⁰¹ Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

²⁰² Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

²⁰³ Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

Dede buraya uğramak sureti ile bir anlamda burayı kutsamış olmaktadır. Uygulama, Atlı Göçebe Bozkır Medeniyeti'nin inanç sistemlerinden olan Gök Tanrı inancının Anadolu göçüdür. Hala Uluğ Türkistan ve çevresinde Yol İyesi'ne yapılan saçı olarak yaşamakta ve oboo/oboo olarak bilinmektedir. Uygulama, Her iki coğrafyada da taş ve çaput saçısı yapılarak yaşatılmaktadır²⁰⁴.

Ankara Kazan'da Döşekler Dede Durağı olarak bilinirler. Bir dönem dede Yağmur Duası burayı seçmiş ise veya bir dönemin dedeleri abdest almak için seçtikleri bir çeşme var orası Dede Durağı olarak bilinir. Bir dönemin dedelerle bayramlaşma yerleri de keza bu tür dede Durağı olurlar Kazan'ın Çılpan köyünde bu neviden Dede Durakları vardır²⁰⁵. Bu inanç Aylı Göçebe bozkır kültüründeki Oboo/Oboo'ların Anadolu'ya inanç göçü olarak girmiş bir örnektir.²⁰⁶

Kellesiz Dede, Etrim'de yapılan bir savaşta taraflardan çok ölen olur, Ethem isimli bir yiğit kafası vücudundan ayrılmasına rağmen, kellesini koltuğunun altına alır ve savaşa devam eder, saz köyünün mezarlığına kadar savaşarak gelir ve orada toprağa düşer. Halen mezarı bu mezarlıktadır ve Kellesiz Dede olarak bilinir²⁰⁷.

Kellesiz Dede inancı Batı Türklüğü kültür coğrafyasında "Kesik Baş" ziyareti olarak bilinir. Bu konulu ilk çalışma Ahmet Yaşar Ocak tarafından yapılmış,²⁰⁸ daha sonra bu konuda yapılan tespitlere ilaveler yapılmıştır. Derinliklerinde inanç, Allah yolunda savaşanların fiziki ölümleri ile cihatları uğruna gösterdikleri cehtin bitmediği anlatan bir öze sahiptir²⁰⁹.

Ahmet Gazi, Milas'ta Batur Kalesi'nde yapmakta olup Menteşeoğulları'nın ordu komutanıdır²¹⁰. Dede İbrahim-i sani'den gelirmiş Hacı Bektaş'ta postunu görmüş bir kimse olarak bilinir.²¹¹

Gelen-Diden, hoyuk de denilen **niyaz bezinin** bağlanıldığı bir yerdir. Bağlanılan beze **3** defa dokunularak niyaz edilmiş olunur. Burası etrafı kısmen çevrili bir mekândır. Burası **gömü** olarak da bilinir.²¹²

²⁰⁴Yaşar Kalafat, "Çorum ve Çevresi Merkezli Türk Kültürlü Halklarda Saçı", *Osmanlı'dan Cumhuriyete Çorum Sempozyumu, 23-25 Kasım 2007*, Çorum 2008, s. 1139-1149

²⁰⁵Burhanettin Baykurt, "Ankara Kazan İlçesi ve çevresinde yapılan Yağmur Duası" *1. Uluslar arası Kazan ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu*, Ankara, 2013, s. 105-120

²⁰⁶

²⁰⁷ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, kuru köyü Alevilerinden

²⁰⁸ Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Folklorunda Kesik Baş (Tarih Folklor İlişkilerinden Bir Kesit)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1989

²⁰⁹ Yaşar Kalafat, "Siirt Yöresinde Yatırlar Etrafında Şekillenmiş Halk İnançları ve Kesik Baş Motifi" *Geçmişten Uluslararası Günümüze Siirt Sempozyumu (Siirt Eylül 2006)*

²¹⁰ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, kuru köyü Alevilerinden

²¹¹ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, kuru köyü Alevilerinden

²¹² Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, kuru köyü Alevilerinden

Buralarda niyaz edilirken türbenin etrafında ayakkabıların çıkarılması gerekir. Türbenin etrafında “Allah, Muhammet, Ali “ denilerek **3 defa** dönülür. Dönüş erenin sağından **soluna** doğru olur.²¹³

Tavaf inancı bazı farklılıklar içermekte olsa da itikat olarak kökü arkaik dönemlere dayanan ve coğrafya olarak da Orta Doğu sınırlarını aşan bir coğrafyada hayat bulabilen bir dinî uygulama biçimidir. Yukarıda belirtildiği gibi Türk **yuğ** merasimlerinde de görülmektedir²¹⁴.

Turgut Reis'deki Sabancı Parkı'nda **Eren Dede** yatmaktadır. 3 metre uzunluğundaki bu yatır mezarını halk çeşitli dilekleri için ziyaret eder.²¹⁵

Eyrice Tekkesi'ne ot biçin zamanında ayakları basamayan çocuklar götürülür, otlardan demet bağlanır. Bu uygulamada, “Allah'ın ayeti, Allah'ın dini diye inanılır iman olanlar bu bağı bağlarlar.” İnancı hâkimdir. Burada kurban kesilir. Çocuklar iyileşip ayaklarına basabildiklerinde tekrar götürülüp bir kurban daha kesilir²¹⁶.

Bağ yapmak, bağlamak, bağı çözmek, bağdan korunmak halk inanmalarında bilhassa halk sağaltmazlığında, büyü boyutu güçlü olan bir yöntemdir. Damatlar başarısız olmaları için kurtlar çiftlik hayvanlarını kurtarmak için, bağ-bahçe, hayvanlar ve insanlar hastalıklardan korunmak için, çok yağın kar ve yağmur hasara yol açmasını diye bağlanır, bağları çözülür. Farklı bağlama yöntemleri vardır.

Koru köyündeki ayakları basamayan çocuklar için yapılan bu uygulama halk sağaltmacılığında **Köstek kesme** olarak bilinir ve çeşitli uygulama biçimleri vardır. Neticede bağın kesilmek suretiyle açılması söz konusudur. Olumsuzluğa, istenilmeyen hale yol açanın bağını açmak koparmak amaçlıdır. Burada bir sembolizasyondan bahsedilebilir. Otların demet olarak bağlanması tersine beklenti, benzetme, doğadaki ile benzerleştirme aranabilir.

Koru Köyü Alevi Türkmenlerinde **Ocağa/Od'a** eşiğe niyaz edilir. Yemek yapılan kaba yemek dağıtılmadan niyaz edilir. Niyaz edilirken;

“Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali, Allah, 12 İmam katarından ayırmasın, Allah Halil İbrahim bereketi versin” denilir. Niyaz demek secde demektir. Dedeye niyaz eden kimseye dede, “Niyazın Hak'a” der. Bize göre, bu niyaz tespiti fevkalade önemlidir. Niyaz etmek, yükünmek, zikretmek, secde etmek, yönelmek ululuğun kabulü anlamındadır. Ocağa niyaz ateşe niyaz ateş kültürünün kutsallığını kabul etmiş

²¹³ Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

²¹⁴ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Berikan, Ankara, 2010, s 437-438

²¹⁵ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, kuru köyü Alevilerinden

²¹⁶ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

olmayı anlatır. Keza, aynı açıklama eşik için de, kap kaçağın yapılmış olduğu toprak ve maden için de geçerlidir. Dedeye niyazla da dedenin sistemdeki kutlu yerine işaret edilmiş olunur dede ise niyaz makamının “**Hak**” olduğunu açıklayarak adeta arkaik inançla vahi ürünü inançlar arasındaki var olan aynılık bağına işaret etmiş olmaktadır.

Koru Türkmen Alevileri’nde gece seyahat eden kimsenin önüne aniden bir **nehir** veya **göl** çıkar ise ona manevi bir saygı duyulur²¹⁷. Bize göre, bu saygı bir dönemin yükünme inancının kalıntısıdır. Kutsal dağlara olduğu gibi sulara da niyaz edildiğinin göstergesidir. Bu tür mekânların akşam olup güneş battıktan sonra farklı bir mistik kimlik kazandıkları onlardan daha fazla sakınıldığı bilinmektedir²¹⁸.

Bu toplumun düğünlerinde **düğün bayrağı** olarak Türk Bayrağı yer alır. Onun üzerine **al** ve **yeşil** tülbentler takılır. Düğün bayrağı olarak ayrıca düzgün bir ağaç tespiti yapılır, onun kesimine toplu olarak gidilir ve bu ağaç kesinlikle **yere** konulmaz. Bu ağaç/direk omuzlardan inmeden kumaş parçaları, damadın gömleği, havlusu gibi bazı şeyler ona bağlanarak süslenir. **Müsahipli** bir kimse onu üç defa salâvatlar. Hemen orada bir kuzu kesilir. Ağacın tepesine **liman** ve **ayna** bağlanır²¹⁹.

Al ve kara bu yöre halk kültüründe de hayrı, iyiyi ve karada şerri, kötüyü temsil eder. Yeşil ile Cennet ve yaşam anlatılmış olur. bu yörenin sözlü kültüründe de “karaya ak dediği ne zaman görülmüş ki” denildiğinde, iyi ve doğru bildiğinden şaşmaz kimse anlatılmış olur.

Düğün Bayrağı gönderinin tepsine konulan bazen elma bazen, soğan veya limonun konulma nedenine dair farklı açıklamalar vardır. Çok kere telekler bunların üzerine tutturulur. Damadın yeni ocağın egemeni, beyi olduğu, damat bayrağının da bu egemenliğin sembolü olduğu benzetmesinden yola çıkıldığında gönderin tepesindeki bu elma, soğan veya limon devlet çapındaki emsalinde muhtemelen madendi.

Koru köyü Türkmen Alevileri’nde evlenecek gençler arasında mezhep ayrılığı var ise, evlenmelerinde gençlerin anlaşmış olmaları esas alınır. Anlaşan gençlerin evlenmelerinin önüne geçilmez²²⁰.

Gelinin başına çiçekler ve **zeytin dalından** çelenkler yapılır²²¹. Anadolu kısal alanında çiçekten çelenkten ziyade **kofik** olarak da bilinen özel fesler baş bezeği olarak kullanılır. Bunlar, kasnakları madeni para ve pullarla bazen da boncuklarla

²¹⁷ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²¹⁸ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Berikan, Ankara, 2010, s.106

²¹⁹ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, koru köyü Alevilerinden

²²⁰ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, koru köyü Alevilerinden

²²¹ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, koru köyü Alevilerinden

süslenmiş bir tür takkedirler. Ege bölgesi kırsalında bunların erkekler için olan örnekleri de vardır. Doğudan batıya gidildikçe kofik ile çiçekli taç bir arada kullanılmaya başlanır. Bazı bölgelerde ise kofik tamamen kalkmıştır. Her üç halde de renkli yazmalar görülür. Dikkati çeken husus aile yadigarı olarak saklanıp özel hallerde kullanılan kofik ile yapımı pratikleşmiş kofiğin çok ciddi farklılıklar arz etmesidir. Kasmağa sıralanan para veya pulların altın, gümüş veya sıradan bir maden oluşları tek sıra veya katmerli döşenmiş oluşları altına tekabül eden kısımda diğerlerinden daha büyük bir altının yer alabilmesi, altınların kasmağa dikili veya minik bir zincirli oluşları, başta kullananın sosyal statüsü olmak üzere farklı mesajlar veriyor olmalıydı. Bu tür başlıklar bazı toplumlarda sadece gelinlerde ve muhakkak düğün döneminde kullanmakla kalınmıyor, sair zamanlarda da görülebiliyorlardı.

Kutsal sular, kutsal dağlar, kutsal tabiat inancını hala sürdürmekte olan Mopuc/Makuci Kızılderililerinde Anadolu gelin başlıklarında kullanılan telekler baş ve boyun süs olarak kullanılırken şifacılarının davullarının davulları etrafında 1-2 halkalı zincirlerden oluşan madeni paralar yer sallanmaktadır. Türk musikisinin pullu define çağırımı yapan bu davullarda madeni paraların sıralanmasının inanç anlamı olmalı.

Sığır gibi büyükbaş hayvanlara büyükçe çanlar keçi türü küçükbaşlara daha minik olanların takılmalarının sebebi sadece bunların birbirlerini veya çobanın olları bulabilmesi için midir? Kanaatimizce, bu çanlar aynı zamanda koruyucu olarak da görev yapıyorlar. Bu uygulama, Adeta yabanda dolaşan kimsenin elindeki sopayı taşa, çalıya vurarak ses çıkarıp bir takım tehdit unsurlarının uzaklaştırmasını sağlamak amacını da taşıyorlar. Bu uygulama sadece görünenler muhtemel düşmanları savuşturmuyor aynı zamanda bir tür “**destur**” görevi de içeriyor, görünmeyen musibetlere karşı da korunma sağlıyordu. Kofiklerdeki sallanınca sesler de çıkabilen bu madeni para ve pulların derinliklerinde de bu inancın izleri aranabilir. Zira bu tür kofikler insanın en güzel yıllarının en bezekli dönemlerinde yani kem göze nazara en açık dönemlerinde kullanılır.

Ses, gürültü ve kara iye bağlantısının izlerini kabı tokmaklarında da gördüğümüz söylenebilir. Dış kapının erkekler için kullanılan tokmağının büyük ve daha tok ses ve yüksek sesli olması kapıyı açacak ev hanımına korunabilme tedbirli temkinli olabilme mesajını verir. Ses çıkarılarak görünmeyen şerlerin def edilmesini hayatın her safhasında görebiliyoruz. Gelinin yeni evinin eşiğinden girmeden evvel cam tabağı veya su dolu toprak testiye ayağını basarak, vurarak kırması, Görünmeyenlerin duyması istenilmeyen hususlar için, “şeytan kulağına kurşun” denilip tahta türü vurulunca ses çıkararak bir nesneye birkaç defa vurulması, ay veya güneş tutulunca, onu esir alan güçten koruyucu bekçilerin uyandırılması amacıyla, tencere dibi veya davul çalınması, havaya ateş edilmesi bunlardandır.

Koru Köyü Alevileri'nde Dede'ye **3 adım** kala dedeye sırt dönülmez. Bu toplumun kutsalları arasında Dede ve Atatürk özel yer tutar²²². Dede'ye sırt dönülmemesi uygulaması, şüphesiz, dedenin manevi statüsü ile ilgidir. Niyaz edilen dede, canlara Niyaz makamı, mercisi olarak hak'ı işaret eder.

Koru Alevileri'nde Kurban bayramlarında **dişi hayvan** kurban olarak kesilmez. Dişi hayvan kesmekle 2 can alınmış olunacağına inanılır²²³. Dişi hayvandan kurbanlık alınmış ise onun hamile olmaması için gösterilen hassasiyet Sünni kesimde de vardır. Kesildikten sonra hamile olduğu anlaşılan hayvan için esef edilir, pişmanlık duyulur

Bölgede **Çekirgen** olarak bilinen karın ağrılarınin tedavisi için tuğla ateşte ısıtılıp karın kısmının üzerinde **3 İhlâs** okunarak kırılırdı²²⁴.

Yağmur Duası'na daha ziyade eskiden çıkılırdı. Sepetin içerisine canlı bir varlık mesela **kurbağa** koyulur, o sallanılarak onunla çocukların oluşturduğu gruplar olarak ev ev dolaşılırdı. Evlerden bir şeyler toplanır birlikte yenirdi. Geçmişte bu dualara Sünni ve Alevi inançlı Müslümanlar birlikte tefrik yapmadan aynı erenlere giderlerdi.²²⁵

Yağmur dualarında, dua eyleminin bir parçası olarak yer alan hayvanlar arasında **ılan, at** gibi kurbağa da vardır. Su kurbağalarının kuraklıktan en fazla muzdarip olacaklarından olmalı birçok yağmur duası uygulamasında Kurbağa yer alır. Atın ise canlısı değil kurumuş at kafa kemiği ile bazı uygulamalar yapılır²²⁶.

Doru Alevi Türkmenleri'nde **Nevruz** ve **Hidrellez** kutlamaları çok sönük geçer²²⁷. Erzincan Alevileri'nde görülen 22 Mart'ta kurban kesilip toplu yenilerek barışın sağlanması sürdürülmesi uygulaması burada yoktur²²⁸. Erzincan'ın Alevi Türkmenlerinde **Hızır Orucu**'nda **Tuzlu Çörek** yenilip yatılınca görülen **rüya** ile gençler kısmetlerini tahmin edebilecekleri inancı vardır²²⁹.

Nevruz'da **Tuzlu Çörek, Tuzlu Glik** yenilerek evlenilecek kişiyi rüyada görme inancı yukarıda belirtildiği gibi geleceği tahmin yöntemlerinden Nevruz/ Yenigünde uygulanan bir fal türüdür.

Eski hesap Şubat 18 **Hidrellez** olarak bilinir ve bugün 1 gün **oruç** tutulur. Bugün "Hz. Hızır, darda kalanlara yardım eyle" denir İnanışa göre Hızır'ın yanına

²²² Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

²²³ Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

²²⁴ Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

²²⁵ Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

²²⁶ Yaşar Kalafat "Türk Kültür Coğrafyasında Yağmur Duası" *Yağmur Duası Kitabı*, Hazırlayan M. Sabri Koz, Kitabevi, İstanbul 2007, sf. 195-225

²²⁷ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, kuru köyü Alevilerinden

²²⁸ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, kuru köyü Alevilerinden

²²⁹ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Berikan, Ankara, 2010, s. 305-323

bir çocuk gelmiş olsa o ayağa kalkarmış, insanları çok severmiş, Bu sevgi Allah'ın insanlara kendi ruhundan üflemiş oluşundan gelmektedir. Kupkuru, çorak bir yerde bir yeşil alan görülecek olsa, anneler buraya niyaz ederler ve "Buraya Hızır (a.s.) gelmiş olmalı nişanesi var" derler²³⁰.

Hızır İnancı Türk kültür coğrafyasında muhtelif halk anlatıları ile yaşamaktadır. Hızır'a verilen statü de halk kesimlerinin hepsinde aynı değildir. Onun gelişinin takip şekline, ona yapılacak isteklerin yansıyış biçimine, dilekte bulunma yerlerine, gelip döndüğüne dair bıraktığı işaretlere dair çok sayıda inanç ve efsane vardır. Hızır çok kere bereket, şans açıklığı, dileklerin gerçekleşmesini sembolize eder.²³¹

Dört yapraklı **yoncannın** dilekleri tensil ettiği inancı burada da yaşamaktadır. Bulunup üzerinde taşınması istenir. Beher yaprağının bir dileği temsil ettiği inancı vardır.

Koru Alevilerinde gece **aynaya** bakılmaz, hamile hanımın da gece aynaya bakması doğru bulunmaz. Cenaze olunca evin aynalarının üzerine çaput atılır/aynalar örtülür²³².

Gece aynaya bakılmaması, hamile hanımın aynaya bakmaması, cenaze evinde aynaların örtülmesi gibi uygulamaların ortak yanı aynaların çıplak gözle görünmeyen bir takım varlıkları gösterebilme özelliği ile ilgili olmalı. Masallardaki büyücülerin aynalı küreleri hatırlanınca değerlendirmemiz biraz daha anlam kazanmaktadır. Hatta küçük bebekler de aynaya baktırılmaz. Gece, kara iyelerin aktif olma dönemleridir. Ölüm anlarında ve Kur'an okutulduğu ortamlarda keza birtakım semavî varlıkların aktif oldukları zamanlardır. Kırklı kadın ve bebek ise yalngözle görülemeyenlere karşı daha hassas görme yeteneğine sahiptirler. Bu itibarla aynaların böyle yerlerde ve böyle zamanlarda örtülmeleri doğal olmalı²³³.

Kırık aynaya bakılmaz bakmak günahtır²³⁴. Kırık aynaya bakılmayacağı da aynı yaklaşımla açıklanabilir. Kırık ayna bir bütünü parçalı gösterebilir, aynadaki yansıma farklı bir bütün olarak görünebilir. Aynanın beher parçası farklı objeyi bir arada yansıtmış da olabilir.

²³⁰ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²³¹ Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Tematik Halk İnançları*, Berikan yayınları, Ankara, 2011

²³² Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

²³³ Yaşar Kalafat " Halk İnançlarında Hususiyile Tahtacılar Ayna" *1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo -Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu (26-27 Kasım 1993 Antalya)* Ankara 1995 sh. 75-107

²³⁴ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

Hamile hanım **denize** katılmaz/denize sokulmaz²³⁵. Hamile hanımın bazı kan damarlarının veya kanallarının açık olabileceği mikrop kapabileceği inancı çok yaygındır. Bu inancın korunma bağlantısı olabilir.

Cenaze kefenle gömülür. Tabuta ölüsünü elbise ile giysili olarak koyanlar da olur. Tabutun üzerine “gitsin nasip alsın” diyerek halı türü sergi serenler de olur²³⁶. Cenazenin giysili gömülmesi şeklindeki uygulamanın, eski Türk İnanç sistemi ile bize göre ilişkisi vardır. Kadim dönemlerde Türk definleri ziyet gibi kıymetli eşyalar ve savaş kuşamı ile olabiliyordu. Atı ile gömülen bir Türk muharip tekrar dirilmeye veya öteki dünyaya inanıyor ve böylece zaruri eşyalarını da yanında bulundurmış oluyordu.

Bu toplumda, yas süresi **40** gündür. Yas süresi boyunca **sakal** kesilmez traş olunmaz. Sakal, **Yas Yemeği**'nde kesilir. Bu topumun yas döneminde **yüz yırtmak, saç yonmak, yüze toprak atmak** türü uygulamalar yoktur²³⁷.

Doru Köyü Türkmen Alevileri'nde de gökle ilgili inançlar vardır. **Gök Kuşağı**'nın havanın açılıp güneşlik olacağını gösterdiğine inanılır²³⁸. Gök Kuşağı etrafında Türk kültürlü halklarda bir hayli inanç oluşmuş, bunlar bir kült meydana getirmiştir. Bu konuda altından geçebilenin cinsiyet değiştirebileceği, yeşilini sahiplenin cennete gidebileceği, bunu Hz. Fatma'nın Kuşağı olduğu gibi inançlardır²³⁹.

Ayın tutulduğunu gören Doru'lu Alevi Türkmen elini yüzüne çalar, iki eli ile yüzünü sıvazlar. Bu toplumda **ay** kutsaldır²⁴⁰.

Güney batıdan çıkan **2 bulut**'un birleşmeleri halinde yakında yağmurun yağacağına hükmedilir²⁴¹.

Erzincan'ın Türkmen Alevilerinde güneşin sabahleyin doğma saatlerinde Hz. Muhammed'e salâvat getirilir²⁴².

Koru köyü Alevilerinde **Güneş**, Hz. Muhammed ve **Ay** da Hz. Ali olarak teşmil edilir²⁴³.

Bu köyün Alevilerinde **Pınar/Pelut Ağacı** kesilmez. İnanç olarak kesilmesi sakıncalı görülür. Yasaklanmıştır. Türbelerin yakın çevrelerinden de ağaç kesilemez. Buralardan ağaç kesilebilmesi için rızanın alınması, kurban kesilip, **kan**

²³⁵ Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

²³⁶ Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

²³⁷ Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

²³⁸ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²³⁹ Yaşar Kalafat, *Türk Kültürlü Halklarda Mitler*, Berikan, Ankara, 2912, s. 51-69

²⁴⁰ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²⁴¹ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²⁴² Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²⁴³ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

aktılması gerekir. Bu kurallara riayet etmeyen kimsenin başına bir hal gelmesi durumunda onlardan kaynaklandığına inanılır²⁴⁴.

Yatırların etrafında, yakın çevresinde nebatat ve cemadattandan ne var ise yatıra aittir. Kuru yaprak, akan su, toprak, taş ne varsa sahiplidir ve o sahip oradaki yatırdır. Türkmenistan'da yatırım mezarına kala denir Çaban Baba Galası/Kalesi gibi. Yatır gönderine adak bezi bağlayan kimse O yatırım korumasına altına girmiş bayrağına sığınmış olur. Kaleden alınacak herhangi bir şey için kanlı veya kansız kurban verilerek sahibinden izin alınmış olunur²⁴⁵.

Erzincan'ın Türkmen Alevilerinde 7 gün **oruç** tutulurken ağaç kesilemez²⁴⁶. Bu inancın derinliklerinde ağacın da bir canlı olduğu, oruçlu kimsenin onu kesmekle bir canlıyı öldürmüş olacağı inancı vardır.

Muharrem ayında **kırmızı et** ve **baliketi** gibi **yumurta** da yenilmez. Yumurtanın can taşıdığına, yenilmesi halinde o cana kıyılmış olacağına inanılır²⁴⁷

Yaş kesen baş keser." denir.²⁴⁸ Yaşla kastedilen kurumamış canlı bitkidir.

Zeytin ağacı ve **İncir ağacı** odunu yakıt olarak kullanılmaz²⁴⁹ Bu iki bitkinin kutsiyeti Kur'an-ı Kerim'de onlara yemin edilebilmesi ile ilgili olmalı. Bazı ağaçlara inanç sisteminde farklı fonksiyonlar yüklenilmiş olması, ağaç kültürünün irdelenmemiş boyutlarının olduğunu düşündürmektedir. Bize, ağaçlarla ilgili inançların da bir ongun boyutu vardı. Bu konuyu bulgularımız yeterli olunca ayrıntılı irdelemeyi düşünüyoruz.

Bodrum Kuyucak Köyü Türkmen Alevilerinde halk inançları daha derli topludur. Mustafa Dede"ye göre, "*Peygamber efendimiz zamanında Sünnilik yoktu, İslam-Müslüman Allah'ına peygamberine Allah'ın birliğine inanan demektir. İnancı esas alınır. Emeviler ve Abbasiler İslam'dan saptılar. Biz Yezid'e lanet ederiz ama oğlu Küçük Muaviye'ye lanet etmeyiz. Alevilik Kadir Hun ile birlikte başlar Bizler, Kuyucak köyü Alevileri, Hacı Bektaş'a bağlıyız. Köyümüzde cem yapılır. 2013 ün son cemi 12 Eylül'de yapıldı. Köyümüzde Cem Evi yapılıyor, biz Türkiye Cem Vakfı'na bağlı derneklerden değiliz. Biz Hacı Bektaş Dergâhı'na bağlıyız. Dergahın yetiştirdiği 360 halifeden 10 tanesi Ana'dır. Biz İslamiyet'i töremizden vaz geçmeden kabul etmiş Sünnilerden farkımız bu noktadadır.*"²⁵⁰

Yunanistan'da **Seyyit Abdal Kızıl Dede Dergâhı** vardır. Dergâhın her türlü masrafını Yunanistan devleti karşılamakta ve bizlere her türlü kolaylığı

²⁴⁴ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁴⁵ Yaşar Kalafat, "Aşkabat ve Çevresinde Medfun Türkmen Uluları, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Mart 1996 S.111, s.16-23

²⁴⁶Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁴⁷ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁴⁸ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁴⁹ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁵⁰ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

karşılıklıdır. Oradaki Alevi halkın Yunan hükümeti ile değil Yunanistan'da yaşamakta olan Sünni halkla sorunları var. **Seyyid Abdal Kızıl Dede Dergâhı** mensupları sadece Bektaşî'dirler biz ise Alevi- Bektaşîleriz. Ayrıca Erdebil'e bağlı Aleviler de vardır. Bizde **Pençeyi Ali Aba** Erdebil'dekilerde ise sadece erkân ve musahipler vardır. Erdebil'de erkânda **Tuba Ağacı**'ndan yapılmış ağaçla dede canların arkasını sıvazlar bizde bu hizmet ele yapılır. 'Yol bir sürekin birdir'

Eşi olduğu halde başka bir evlilik yapan kadın ve erkek 7 yıl ceme giremezler²⁵¹.

"Biz de imamet de velayet de vardır. Bu kurum Erdebil'de de vardır. Aleviler'de de Alevi-Bektaşî'lerde de dedelik kurumu soydan gelir, soydan sürer. Soydan gelmeyen bir kimseyi yetiştirip dede yapan Alevi-Bektaşî isim de vardır biz onlardan değiliz. Bizde dedeliği sadece **ocak zadeler** yapar Bizde icazetli olmayan dedelik yapamaz. Bizde Dede eline **saz** alamaz zira 12 hizmetten birisi eksik olmuş olur.

Çeşitli ihtiyaçların karşılanmasında yol gösterici bir kaynak olarak başvurulan elimizde 2 Yıldızname'miz vardır. Bunlar **Sultan Süleyman Yıldıznamesi** ve **İmam Cafer Yıldıznamesi**'dir. İmam Caferi Yıldıznamesi'nde işaret edilen ayet yazılır ve talep sahibine verilir. Bu yazılı dua metni ilginin üzerinde olduğu sürece ona hiçbir kuvvet zarar veremez. Bu tür yararlanmalar için muhakkak Alevi olmak gerekmez."²⁵²

Diyanet İşleri Başkanlığı yetkilileri Yıldızname'ye inanma türü uygulamaları onaylamamakta İslam'da yerlerinin olmadığını açıklamaktadırlar

"Biz Alevilerin peygamber ve kible gibi konularda Sünni inançlılarla hiçbir farkımız yoktur²⁵³.

Yağmur Duası için Sivas Yıldızeli'nde **Sivri Dağ'a** çıkılır Yıldız Dağı'nın karşısında toplanılır kurbanlar adanır, adak kurbanlar kesilir ve yemekten sonra özel **Destanı Pir Yağmur Duası** okunur;

Üçler (Allah, Muhammed, Ali)

Beşler (Muhammed, Ali Fatime, Hüseyin, Hasan)

12 İmam (Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynel, Bakır, Cafer, Kazım, Musayy Rıza, Tağı, Nağı, Askerî, Mehdi)

14 Mahsum-ı Pak

17 Kemer Bent (Aralarında Sünniler de vardır.)

40 lar

²⁵¹ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²⁵² Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²⁵³ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

Kerametleri üzerimize olsun, dilek ve muratlarınızı versin, hak yardımcımız olsun, Gençlikte ölümü kocalıkta zulme cenabı hak göstermesin, ekinlerimiz, nasiplerimiz bol olsun, Allah emek zayılığı vermesin şeklindeki dedenin duasından sonra duaya katılanlar Allah Allah derler ilkin dağa sonra ellerini yere koyup yere niyaz ederler.²⁵⁴

Dağa ve Toprağa niyaz edilmekte oluşu, Eski Türk İnanç Sistemi'ndeki dağ iyesi ve yer iyesi inancından bağımsız bir inanç değildir. Kutsal Ötügen'in suları ve dağları kutsaldı. Bu ilişkilendirme mitolojik dönem Türk inanç verileri ile tasavvufi hayat arasındaki inanç bağlantısı bakımından da ciddi bir tespittir. Tunceli bölgesi Alevileri Düzgün Dağı'na yansıyan güneşin ilk ışıklarına secde edip yükünürlerdi.²⁵⁵

Kuyucak köyü Türkmen Alevilerinde ilkin **Abdal Musa Kurbanı** ve daha sonra da **Birlik Kurbanı** kesilir.²⁵⁶ Türbelerin 4 tarafında etrafından iki başparmak mezara konularak mezar öpülür²⁵⁷. Cenaze kefenlenmesi Sünnilerinkinden farklı değildir²⁵⁸.

Bu toplumda erkek evlat edinebilmek için Hacı Bektaş'a kurban vaat edilir/Kurban adanır²⁵⁹. Doğum yapan kadının **bebek eşi** temiz bir beze sarılır toprağa gömülür. Sünnet yapılan çocuğun sünnet parçası da keza aynı şekilde beze sarılarak toprağa gömülür²⁶⁰. İlk bebeğin cinsiyeti erkek ise aile **helva** yapar yakın çevreye dağıtır²⁶¹. İmam Hz. Ali'nin doğduğu günde Sultan **Nevruz Helvası** yapılıp dağıtılır²⁶². Helva Türk kültürlü halklarda sadece bir yiyecek veya yemek türü değildir. Helva tatlı olarak yemek masalarında yer alabilirken birçok merasim yemeğinin de belirleyicisidir. Bunun içindir ki Türk kültür coğrafyasında helvanın kırka yakın türü ve bir o kadar da değişik ismi vardır. Kutlama merasimlerinden doğum toyları, ad toyları ve benzerlerinde helva yapılır. Geçmişte helva uzun yol katıklarının vazgeçilmezi idi. keza piknik sepetlerinde mutlaka helva olurdu. Helva aynı zamanda yas ikramıdır. Ölümün muayyen devirlerinde yerilen yemeklerde helva muhakkak olur çok kere de sadece helva olur. Helva böyle durumlarda lokma ile eş tutulur. Zira her ikisinin de hazırlanmasında konu çıkarılır. Çok kere kutlu gecelerde bilhassa Cuma akşamları helva kavrulur. Çıkan kokunun ölünün ruhuna

²⁵⁴ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁵⁵ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Berikan, Ankara, 2010, s. 18-146

²⁵⁶ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁵⁷ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁵⁸ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁵⁹ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁶⁰ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁶¹ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁶² Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

gideceği inancı vardır. Komşulara helva dağıtmak hayır türlerindedir. Esasen helva kavurmak ölüme mesajdır. “Annenin ne zaman helvanı yiyeceğiz?” denirken annem artık ölsün denilmişi olunur. Çok yörede “vayına oturmak” ile “helvasına” gitmek eş anlamdadır. Bu bölgede de “Suyunu kaynatmak” ölümünü hazırlamak anlamına gelir. Tıpkı “suyun ısındı” denilirken, işim bitti denilmiş olması gibidir. Bir yöreye yabancı birisi gelmiş ise ve sokakta helva dağıtıldığına rastlar ise, “başınız sağ olsun kim öldü” der. Koku çıkarmak suretiyle hayır işlemek Eski inanç Sisteminin bir bakiyesi olmalı. Yemek pişirirken veya yağ eritilirken ocağa bir parça yağ atılarak “senin payın” denildiği bilinmektedir²⁶³.

Bebek dünyaya geldiğinde kulağına Ezan “Aliye'l-Veliyulla” ilaveli şekli ile gizli olarak okunur. İnanca göre Yadullah ayeti ve Ezan-ı Muhammediye gizli okunmalıdır. Baba oğullarından birisine veya yerine geçecek olan kimseye sadece **Yadullah duasını** öğretir²⁶⁴.

Kuyucak Köyü Türkmenlerinde bebeğin ilk dişi çıktığı zaman **hedik** kaynatılır. Bebeğin önüne makas, kalem türü şeyler konulur. Bebek bunlardan hangisine elini uzatır ise büyüdüğüde o mesleği seçeceğine inanılır. Çocuk **Yedilik dişini** çıkarınca da bu diş kitabın arasına koyulur²⁶⁵. Çıkan dişin kitabın arasına konulması şeklindeki uygulama ile ilk defa karşılanılmaktadır. Çıkan diş daha ziyade ilgili tekerlemeler söylenilerek çatıya atılır.

Ailenin erkek çocuğu tek ise onun **saçı** saklanır²⁶⁶. Saç etrafında da Türk kültürlü halklarda araştırmacıyı mitolojik döneme kadar götüren inançlar oluşmuştur. Şamanizm’de kişioglunun kutunun tırnak veya saç köklerinde olduğu inancı vardır. Kişioğlu kut bağlantısını ana figürü ile izah edenler de vardır. Bu görüşte kutun kaynağı Umay ile ilişkilendirilir. Saçların bilhassa kadın kişi saçlarının ulu orta saçılması sakıncalı bulunur. Saç kılından hareketle kişiye büyü yapılır. Nazardan korunmak için saç başına nazar boncuğu örülür. Saç kılı ile kesilmiş haşlanmış yumurtanın özüne bakılarak beklenen bebeğin cinsiyeti tahmin edilir. Kadın kişinin saçını namahreme gösterilmesi sakıncalı bulunur. Ölüm yaşlarında saç yonulur. Yaşlı bayanlar için kına yakılan başlıca yer saçlardır. Saç örgüsünün şekline göre bayanların kız veya evli oldukları tahmin edilir. Sevgiliye bir tutan saç verilerek bağlılık ve teslimiyet anlatılmış olunur.²⁶⁷ Haydar olarak da bilinen adanmışlığın simgesi tepede bırakılan bir tutam saçın uzatılması ile oluşur. Saç içerikli inançlardan bir kısmının Budizmden geldikleri Budist rahiplerin Saç

²⁶³ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Berikan, Ankara, 2010, s. 185-196

²⁶⁴ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁶⁵ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁶⁶ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁶⁷ Yaşar Kalafat, “Balkan Türklerinde Örneklemelerle Halk İnançlarında Saç” *Baltam, Türklük Bilgisi*, Mart 2005, Sh. 208-212

kültürüyle ilişkilendirildikleri üzerinde de durulmaktadır. Uluğ Türkistan'da **Saçlı Aziz**'in ve **Kara Saç Ana**'nın konu ile ilgisi olduğu muhakkaktır.

Bebek dünyaya geldiği zaman vücudu pişik olmasın diye **tuzlanır**. Kırklamadan evvel bebeğin **yirmisi** yapılır. Bebeğin Kırklaması'nda bir tepsinin üzerine **yüzük, ayna** ve ilgili dua koyulur. Kırklama esnasında **Ayete'l-Kürsi** okunur. **Kırklama suyu** çiğnenmesin, günah olmasın diye bir ağacın altına dökülür. Bebek gibi annenin de kırkı dökülür²⁶⁸.

Anadili Kürtçe olan Türklerde bebek dünyaya geldiğinde gözleri parlak olsun diye gözlerine ve ağız kokmasın diye de ağzına **limon** sıkırlar²⁶⁹.

Düğünlerde **Yiğitbaşı** olur ve ayrıca **Düğün kâhyası** vardır. Yiğit Başı duyuru yapar. Cem'de haber verene **peyik** denir. Peyiğin Piri **Cebrail** olarak kabul edilir. Düğün Kâhyası oğlanın babası kadar yetkilidir sevilen bir kimseden seçilir. Esas olan doğruluktur, denir.

*Mani hulle tohumunu
Ektim ama bitemedi
Doğruluk kapıya geldi
Kovdum ama gidemedi.*²⁷⁰

Çam ağacının dalları yukarıya doğrudur onun bu hali onun Mutlak Olan'a yönelişinin işaretidir²⁷¹. Damat bayrağının gönderi **çam ağacı**'ndan yapılır. Bu toplumda Türk Bayrağı dikilirken mutlaka dua okunur, o, dua ile dikilir. **Düğün Bayrağının** tepesine **elma** dikilir nişan alıp o elmayı düşürebilene mükâfat ve ayrıca **al** bir tülbent verilir²⁷². Kuşak kuşanılırken;

*"Bu yol kimden kaldı Ulu Pir'den
Kuşak kuşanmak kimden kaldı Hacı Bektaş Veli'den
Kuşak kuşatanın uğruna uğrumuz hayır ola,
Muhammed'e salâvat sellallahu Muhammed"* denir²⁷³.

Gelin götürülürken delikanlılar karşılıklı sorular sorarlar, Bilenler "Bildüğimizin âlimi bilmediğimizin talibiyiz" derler²⁷⁴. Geçmişte Aleviler Sünnilere kız vermezlerdi şimdilerde vermeğe başladılar²⁷⁵. Gelin oğlan evinin kapısına ince içeriye salâvat ile girer **Eşiğe**, kapıya niyaz eder.

²⁶⁸ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²⁶⁹ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²⁷⁰ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²⁷¹ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²⁷² Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²⁷³ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²⁷⁴ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²⁷⁵ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

Kuyucak Alevi Türkmenlerinde anneleri doğum döneminde kırk basmasını, **Al karısı** gelmesin diye yakınına **iğne, süpürge** ve **Kur'an-ı Kerim** konur. Süpürge için her pislği temizler inancı vardır²⁷⁶.

Bu toplumda nazardan korunmak için **nazar duası** yazdırılır. **Nazar** olmuş kimseye **kurşun** döktürülür. Dökülen kurşunda mezar şekli oluşur ise o kişinin öleceğine hükmedilir. Bu toplumda **kurşun** döküldüğü gibi aynı amaçla ve aynı yöntemle **mum** da dökülür²⁷⁷.

İslamiyet nazarın varlığını kabul etmekte ve nazardan korunmak ve kurtulmak için Felak ve Nas sureleri üzerinde durmaktadır.

Kuyucak Alevi Türkmenleri'nde **üzerlik** otu ile tedavi uygulaması da vardır. Üzerlik yanan ateşin üzerine atılır, daha sonra onun üzerine **tuz** da serpilir ve böylece tütsü yapılır²⁷⁸.

Tütsü, Türk kültürlü halklar arasında bir inanç kotu özelliğindedir. Bunun için özel buhurdanlıklar yapılır. Büyük merasimlerde bayram yerlerinde düğün salonlarında, hatta çarşı pazarda tütsüleme yapılır. Önemli misafirlerden evvel ve sonra salonlar tütsülenir. Tütsü sadece üzerlikle yapılmaz başka tütsü çıkarıcı bitkiler de kullanılır²⁷⁹.

Ay tutulduğu zaman tencerelerin tavaların dibi madeni bir şeyle ses çıkarabilecekleri şekilde davul gibi dövülür ve "tencere tava aynı hava" diye tekerlemeler yapılır. Üzerlik duası tütsülenecek kimsenin cinsiyetine göre değişir. Hasta erkek ise "Ya Allah Ya Muhammed Ya Ali" denilerek **tütsü** yapılırken, bayan hastalar için "Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali, Ya Fadime" denir. "Kadınların şifacısı **Fadime Anamızdır** diye buyrulmuş" şeklinde bir inanç vardır²⁸⁰.

Bu toplumda da **uğurlu** insan **uğursuz** insan inancı vardır. Bunlar çevrece bilinirler²⁸¹. Halk aydınlanmasında hizmet veren din bilginleri büyük çoğunluğu İslam'da uğurlu sayı uğurlu renk uğurlu gün gibi inançlara itibar etmemektedirler

Bereket içerikli işlemlerin başlangıç döneminde oraya gelecek kimse bu bakımdan önemsenir. Mesele imece usulü ile kışlık erişte kesilecek ise işin üzerine ayağı uğurlu bir kimsenin gelmesi istenir. Bir örgüye yeni başlanılmış ise veya esnaf dükkânını yeni açmış ise uğurlu kimse ile karşılaşmak onunla ilk sifatahı yapmak ister. Bunun için **siftah pulu**/parası alınır²⁸².

²⁷⁶ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁷⁷ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁷⁸ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁷⁹ Yaşar Kalafat, "Bahçelievler Örnekleri İle Türk Kültürlü Halklarda Üzerlik İnançları ve Uygulamalar" *Kodlar ve Kültler 1, Türk Kültürlü halklarda Karşılaştırmalı Halk İnançları*, Berikan yayınları, Ankara 2009 s. 55-77

²⁸⁰ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁸¹ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁸² Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Berikan, Ankara, 2010, s 199-208

Kuyucak Alevi Türkmenleri'nde **Cuma** günü ekin ekilmez bu gün ekilen ekinin bitmeyeceğine inanılır “Ekinin başak tutmaz ya yele gider ya sele gider” denir.

Cuma akşamı **tırnak** kesilmez bu akşam kutsal kabul edilir²⁸³.

Salı günü hiçbir işe başlanılmaz İş yapmak için en iyi gün olarak Perşembe günü bilinir.

Günlerden **Cuma**'nın aylardan **Ramazan**'ın, gecelerden **Berat Gecesi** gibi geceleri kutsallığı İslamiyet'le izah edilir. Günün de kutsal saatleri üzerinde durulur.

Bu toplumda köye bir hastalık gelse insanlar ve hayvanlar arasında salgın hastalık olsa, halk toplu halde tencere dibi döver davul çalar ve

“Ay Ali'dir, gün Muhammed

Okunur 90.000 ayet

Babek de suya hasret

Çarkı döner gün içinde” denir²⁸⁴.

Tencere tava çalınarak, eşitli gürültüler yapılarak güneşin ve daha ziyade ayın onu esir alanlardan kurtarmak için onu korumayla görevli bekçileri uyandırmak için toplu eylemler yapıldığı bilinmekteydi. Kara iyelerin gürültüyü sevmedikleri tok seslerin onların kaçmaları veya ölmelerine yol açtıklarına dair inançlar da bilinmekteydi. Diğer taraftan bazı hastalık türü musibetlerin sebebini kara iyeler olduklarına dair inançlar da yaygındı. Ancak, Kuyucak Alevi Türkmenlerin halk inançlarında yaşamakta olan ses çıkartıp, gürültü yapmak suretiyle hastalık yapıcı gülerle mücadele etmiş olmak tespiti bizim için yeni olmuştur.

Bu toplumda **yıldız** kaydığı zaman bir büyük insan bir âlim kişi, bir evliya öldü denir²⁸⁵. Yıldızın kayması ölüm sinyali olarak algılanır ve bu kayma olayına şahit olan “yıldızın yerinde” diyerek inanca göre gelen o ölümden kurtulmuş olur. Kuyucak köyünde yaşamakta olan inanç ölüm sayısı ve yıldız kayması miktarı bakımından karşılaştırılınca diğer görüşe nazaran daha gerçekçi bir intiba bırakmaktadır

Bu toplumda adak eti dağıtılmaz onunla etli pilav yapılır toplu halde yenilir.²⁸⁶ Adak eti adak sahibince yenilemez iken ve yenilebilmesi için sahip

²⁸³ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²⁸⁴ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²⁸⁵ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²⁸⁶ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

değiştirmiş olma adına etten satın alınması gerekirken toplu yenilmesi halinde de adak adayanın o etten yememesi gerektiği sonucu çıkmaktadır.

Şeriatın abdesti su ile tarikatın abdesti ikrar ile olur²⁸⁷.

Cenazelerin haberi **sala** ile birlikte verilir. Sala verilirken salâvat getirilir.

Rüyasında ölmüş bir yakınına gören Korulu Alevi **Cebrail/Horoz** keser. Cebrail için “dualdır” denir, Üç Cebrail’in bir köye yeteceğine inanılır²⁸⁸.

Ölü yası olunca ilk bir hafta o evde yemek yapılmaz. Cumalık ölünün ilk cumasında yapılır yas o güne kadar devam eder²⁸⁹. Mezarı kazanlara **kazma takırtısı** olarak bilinen bir yemek verilir. O eve **ölü evi** denir²⁹⁰. Sünni Müslüman cenazede saf yapar Alevi Müslüman cenazede halka yapar zira cemal cemala/yüz yüze olabilmek için saf oluşmak değil halka oluşturmak gerektiğine inanılır²⁹¹. Hoca da, Dede de bilgi sahibi olan herhangi bir kimse de cenaze namazı kıldırabilir²⁹². Cenaze nazmında Dede, “her şeyle gel kul haklı ile gelme” der, helallik alır. Helalleşmede musahip olma da helâlik muhakkak alınır. Helâlik alınmadan ekin ekilmez.²⁹³

Kurban Bayramı’nda et dağıtılır²⁹⁴.

İmam Ali’nin doğduğu günde Sultan **Nevruz Helvası** yapılıp dağıtılır²⁹⁵.

Balıkesir’in Türkmen Alevi aşiretlerinde **eşeğe**, gölük denilir. **Ayıya** eli büyük denilir. Ayı’ya Anadolu kırsalında çok kere koca ayak denir. Ayı isminin de kodlanmış olması benzerlerinde olduğu gibi onun bir dönemin ongunlarından olabileceği fikrini güçlendirmektedir. Domuza, hınzır denir²⁹⁶.

Kuyucak Alevi Türkmenleri’nde **yılanı** öldürmezler. Onun cennetten kovulmuş bir melek olduğuna inanılır. Bu konuda;

“Vicdanın var ise incitme canı

Cennet istersen öldür yılanı

Nefsini yenersen öldürdün yılanı ” denir²⁹⁷.

²⁸⁷ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁸⁸ Kaynak Kişi; Ali Ok, Kuru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

²⁸⁹ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁹⁰ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁹¹ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁹² Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁹³ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁹⁴ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁹⁵ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁹⁶ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

²⁹⁷ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkokul mezunu, Kuru köyü Alevilerinden

“Allah **yılana** senin mekânın yerin altıdır yerin üstüne çıkarsan öldürürler seni, demiş” şeklinde bir inanç vardır²⁹⁸.

Kuyucak Alevi Türkmenleri'nde **Kurt** kutsal bir hayvan olarak kabul edilir.

Hz. Musa (a.s.) Tur Dağında koyun güderken,

Allah için ibadetini ederken,

*Dört **kurt** geldi isteğimizi ver dedi*

Kanayan yaraya merhem sürülmez

Bağbansız bağın gülü derilmez

Sahibine danışmadan malı verilmez

Benden başka bir sahibi var dedi²⁹⁹

Koru Alevilerinde geçmişte **kurt-ağzı** sık sık bağlanırdı, şimdilerde de bağlayanlar olmaktadır³⁰⁰. Kuyucak köyü Türkmen Alevilerinde kurtağzı bağlama inanç ve uygulamasının izahı altında, Kurt'un bir sahibin olduğu, Onun da hakkının geçebileceği “**hak**” kavramının kurt dünyasında da olduğu inancı vardır.

Koç ve **koyun** kutsaldır. Kurbanlık hayvan bunlardan seçilir **keçi**'den kurban olmaz. Keçinin eti yenilmeyebilir de. Keçinin **şeytan** olduğu, sırat köprüsünden geçişte diğer bazı Bismil hayvanların aksine şefaet etmeyeceğine inanılır. Koçun melek olup sırat köprüsünden geçireceği inancı vardır³⁰¹. Koru Türkmen Alevilerindeki keçi ile ilgili inançlar benzerleri bakımında bize göre farklılık arz etmektedir.

Keklik, Hz. Ali (r.a.) a yardımcı olduğu ve **Kınalı keklik** ise Hz. Hüseyin'in yerini ihbar ettiği şeklinde inançlar vardır³⁰². Bu inanç Erzincan ve Tunçeli Alevilerinde de yaşamaktadır.

Hamile hanım, **ayı** oynatmak için köye getirilen ayıyı görmesi, ona bakması kesinlikle istenilmez³⁰³. Aşerme ve doğum dönemlerinde bazı hayvanların bebek bekleyen anne adaylarına gösterilmesinden özenle kaçılır. Dünyaya gelecek bebeğin o hayvana benzeyeceğine inanılır. Bu hal için “anne adayları bu dönemlerinde ekim halindedirler bebekleri gördüklere şeye benzer” denir. Mesela bu dönemde tavşan gören annenin bebeğinin üst dudağının yarık olacağına inanılır. Bunun için anneler bu dönemde çok sevilen kimselerin resimlerine baktırılır³⁰⁴.

²⁹⁸ Kaynak kişi: Ali Ok 50 yaşında ilkökul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

²⁹⁹ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkökul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

³⁰⁰ Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

³⁰¹ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkökul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

³⁰² Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkökul mezunu, Koru köyü Alevilerinden

³⁰³ Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

³⁰⁴ Yaşar Kalafat “Sivas Yöresi Örnekleri İle Türk Halk İnançlarında Aşerme / Yerikleme”
Türklük Bilimi Araştırmaları 2002 S. 10 sh. 169-173

Nevruz ve Hidrellez'de hazırlanan tuzlu ekmekten aynı gece damlara birkaç parça konulur. Bunları kapan **kargaların** uçtukları istikametten gençler kismetlerinin kim olduğunu tahmine çalışırlar.

Koru köyü Alevilerinde **Turna Seması** yapılır³⁰⁵. Bu köyde **horoz** kutsal varlık olarak bilinir. Keza, **güvercin** için de kutsal olduğu inancı vardır. **Güvercin**, avlanılmaz, öldürülmez³⁰⁶. Güvercin'in kutsal kabul edilişi Hacı Bektaş Veli'nin Güvercin donuna girmiş oluşu ile izah edilir³⁰⁷. **Horoz**'un kutsallığı, onun su içip Allah'a bakışı ile izah edilir. O havanın yağmura yattığını, yağmurun yağacağını bildirir³⁰⁸. **Tavşan**, itibarsız hayvandır. Aybaşı olduğu için sevilmez³⁰⁹.

Bazı pazarlarda “adaklık horoz” tabelası görülebilirken bir kısım dini çevreler bu uygulamayı onaylamamaktadırlar. Sözlü kültürümüzde fazla kasılan kimseler için “yedi kümesin horozu” benzetmesi yapılır.

Bodrum İlçe Merkezinde Halk İnançları

Bodrum ilçe merkezi halk inançları doğal olarak Bodrum'un Sünni ve Alevi inançları köylerinde yaşamakta olan inançların bir karmasıdır. Bununla beraber, bu konudaki bilgileri zenginleştirici bazı tespitler yapılabilmektedir. Yerinde sayanlar yürüyenlerden daha çok gürültü çıkarırlar özlü sözü sözünü esas alıp biz yürümeği tercih ettik.

Gelin yeni evinin eşiğinden **girerken** orada bulundurulmuş şeker, tuz ve un gelinin bereketli olması içindir. Kapıya sürülen yağ ve bal ise tatlı dilli uyumlu olması içindir³¹⁰.

Dünyaya gelecek bebeğin cinsiyetini tahmin için anne adayının yiyip içmek istediklerine bakılır. “Ye **ekşi**yi, doğur Ayşe'yi, Ya **tatlı**yı, doğur atlıyı” denilir. Anne adayının canı ekşi yiyecekler çekiyor ise bebeğin kız olacağına tatlı şeyler çekiyor ise erkek olacağına hükmedilir³¹¹. İlk çocuğun erkek olması isteniyor ise gelin odasının eşiğinden girmeden evvel bir erkek çocuğunun onun yatağına girmesi ve yatakta yuvarlanması sağlanır³¹². Çocuk büyüdüğünde hangi mesleği seçeceğini tayin için onun **doğum eşi**, cami, okul, resmi daire yerlerin bahçesine atılır, gömülür³¹³.

³⁰⁵ Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

³⁰⁶ Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

³⁰⁷ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, koru köyü Alevilerinden

³⁰⁸ Kaynak Kişi Halil Ok, 58 yaşında, ilkokul mezunu, koru köyü Alevilerinden

³⁰⁹ Kaynak Kişi; Ali Ok, Koru köyünden İlkokul mezunu Alevi inançlı bir kimse

³¹⁰ Kaynak Kişi; Hadan Aras, 25 yaşında Bodrumlu ev hanımı orta tahsilli bir kimse.

³¹¹ Kaynak Kişi; Pembe Aras, 45 yaşlarında Bodrumlu bir ev hanımı

³¹² Kaynak Kişi; Hadan Aras, 25 yaşında Bodrumlu ev hanımı orta tahsilli bir kimse.

³¹³ Kaynak Kişi; Emine Atılğan Bodrumlu orta tahsilli bir ev hanımı

Bebek bir yaşına geldiğinde kız ise eline **kına** yakılır, erkek çocuğun ise sünnetinde onun **tetik parmağına** kına yakılır. Buna **Kına merasimi** denir. Ayrıca kız ve erkek bebeklerin önüne makas, kitap ve benzeri şeyler konular. O onlardan hangisine uzanır ise ona göre mesleği tahmin edilmeğe çalışılır³¹⁴.

Çocuğa isim konulacağı zaman ilkin kulağına ezan okunur, sonra namaz kılınır daha sonra da ismi konur³¹⁵. Çocuğun **ilk dişi** çıktığı zaman Kelam'ı kadim okunur. **Hedik** uygulaması yoktur³¹⁶.

Bebegin yirmisi yapınca vücudu **zeytin yaprağı, altın yüzük**, 20 küçük **taş** hazırlanır. En son suyuna bunlar koyulur ve çocuk bununla kurulanır. Kırkında ise 41 taş konur. Anne de bebek de bu su ile abdest aldırılır. Bebek büyüdüğü zaman terlemesin, teri kokmasın diye o tuzlanır. **Tuzlamadan** bir hafta sonra ona Süt banyosu yaptırılır Bunun için banyo suyuna tereyağı ve **süt** koyulur³¹⁷. Bebeklerin kırklarının karışabileceği inancı vardır. Kırklı bebekler bir araya getirilmek istenilmez. Kırkı karışmış bebeklerin büyüüp serpilemeyeceğine inanılır. Kırk karışmasının önlenilmesinde kırkı karışan bebeklerin birisi erkek diğeri kız ise erkek tarafı kız tarafına **madeni para** ve kız tarafı da ona **boncuk** gönderir³¹⁸. Halk inanmalarında **sarı basması** diye bilinen bir rahatsızlık türü vardır. Bebeklerde görülür. Sarı basmasın diye bebeklere sarı giysiler giydirilir³¹⁹. Al basması da keza bir hastalık türüdür. Ondandır korunmak ve kurtulmak yolları vardır. Al basmasından korunmak için de al giysiler örtüler kullanılır³²⁰.

Al bastı kara iyesi, Altay Türk halk inançlarında Albastı, Kara Albastı ve **Sarı Albastı** olarak tasnif edilir ve bunlardan şeririnin Sarı Albastı olduğu ifade eldir.³²¹ Anadolu Türk kültür coğrafyasında **Sarılık** olarak bilinen hastalık ve sarılık ocaklarının varlığı bilinirken Akbasması ve Kara Basması tanımlarına rağmen Sarı basması şeklindeki bir tanımlamaya ilk defa rastlanılmaktadır.

Ay ve **güneş** tutulunca tutulmadan kurtulmaları için silah atılır.³²² **Yıldız** kaydığı zaman niyet tutulur³²³.

Düğün duyuruları, **okuntu** yöntemi ile yapılır duyuruyu yapan havlu türü şeyler verir. Geçmişte ise daha ziyade mendil verilirdi. **Sabun** verilmesi şeklindeki uygulama hala devam etmektedir³²⁴.

³¹⁴ Kaynak Kişi: Pembe Aras, 45 yaşlarında Bodrumlu bir ev hanımı

³¹⁵ Kaynak Kişi; Emine Atılgan Bodrumlu orta tahsilli bir ev hanımı

³¹⁶ Kaynak Kişi: Pembe Aras, 45 yaşlarında Bodrumlu bir ev hanımı

³¹⁷ Kaynak Kişi; Emine Atılgan Bodrumlu orta tahsilli bir ev hanımı

³¹⁸ Kaynak Kişi: Pembe Aras, 45 yaşlarında Bodrumlu bir ev hanımı

³¹⁹ Kaynak Kişi: Pembe Aras, 45 yaşlarında Bodrumlu bir ev hanımı

³²⁰ Kaynak Kişi; Emine Atılgan Bodrumlu orta tahsilli bir ev hanımı

³²¹ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, İstanbul, 1971, s. 125

³²² Kaynak Kişi: Pembe Aras, 45 yaşlarında Bodrumlu bir ev hanımı

³²³ Kaynak Kişi: Pembe Aras, 45 yaşlarında Bodrumlu bir ev hanımı

Gelin adayının **tencerenin** dibini kazıması halinde düğününde yağmur yağacağına inanılır³²⁵. Kız istenmesine **Perşembe** günleri gidilir³²⁶.

İnsanların arasında **uğurlu** ve **uğursuz** kimselerin varlığına inanılır. Uğursuz kimselerin çok kere gözleri renkli olur. Bunların nazarlarının degeceğine inanılır. Bunlar geldiği zaman muhakkak bir şeylerin kırılacağı inancı vardır. Bunlara “gözün göy/gök bakma” denir bunlara çocuklar gösterilmez çocukları görmeleri istenilmez³²⁷.

Sarı saçlı, seyrek dişli ve mavi gözlülerin güçlü nazar ediciler oldukları inancı Anadolu Türk kültür coğrafyasının diğer bölgelerinde de vardır³²⁸.

Uğurlu sayı, uğurlu renk kişiye göre değişir daha ziyade tek sayılar uğursuz sayılır. Yönlerden sağ sola nazaran uğurlu, hayırlı olarak kabul edilir. Gelinin yeni evinin eşiğinden ilkin sağ ayağı ile girmesini istemek gibi uygulamalar vardır. Günlerden pazar, Perşembe ve Cuma günleri uğurlu sayılır³²⁹.

Gece, eşikten dışarı sıcak su dökülmez, kül atılmaz, sakıncalı bulunur³³⁰. Bu türden Sıcak nesnelere eşikten dışarıya besmele çekilmeden gece dökülmeleri cinlerin çocuklarının yanabileceğine bu hallerde de onlardan zarar gelebileceğine inanılır. Geceler onların daha faal oldukları ve besmele çekilince de kaçıp gideceklerine inanılır³³¹. Cin kelimesi açıkça telaffuz edilmekten kaçınılır. Bu toplumun da özlü sözleri arasında “karı ile koca arasına şeytan bile girmezmiş” de vardır.

Geceleri **turnak** da **saç** da kesilmez³³². Kesenin ömründen keseceğine inanılır. Cenazelerin duyurulmaları **Sela** ile olur³³³.

Başarısız olmasını sağlamak için damadı bağlama büyüü bu toplumda yoktur³³⁴.

Kurtağzı bağlama inancı ve uygulaması fazla bilinmemektedir. Hocalar tarafından hayvanlara zarar vermemesi için kurtların ağızları bağlanır³³⁵.

³²⁴ Kaynak Kişi; Emine Atılğan Bodrumlu orta tahsilli bir ev hanımı

³²⁵ Kaynak Kişi; Pembe Aras, 45 yaşlarında Bodrumlu bir ev hanımı

³²⁶ Kaynak Kişi; Pembe Aras, 45 yaşlarında Bodrumlu bir ev hanımı

³²⁷ Kaynak Kişi; Pembe Aras, 45 yaşlarında Bodrumlu bir ev hanımı

³²⁸ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Berikan, Ankara, 2010, s. 201-201

³²⁹ Kaynak Kişi; Emine Atılğan Bodrumlu orta tahsilli bir ev hanımı

³³⁰ Kaynak Kişi; Pembe Aras, 45 yaşlarında Bodrumlu bir ev hanımı

³³¹ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Berikan, Ankara, 2010, s. 112-118

³³² Kaynak Kişi; Pembe Aras, 45 yaşlarında Bodrumlu bir ev hanımı

³³³ Kaynak Kişi; Pembe Aras, 45 yaşlarında Bodrumlu bir ev hanımı

³³⁴ Kaynak Kişi; Emine Atılğan Bodrumlu orta tahsilli bir ev hanımı

³³⁵ Kaynak Kişi; Pembe Aras, 45 yaşlarında Bodrumlu bir ev hanımı

Sonuç

Tespiti yapılan halk inançlarından mitolojik izler taşıyabilenlerin bir kısmı evvelce yapılmış benzeri alışmalardan da biliniyorlardı. Bir kısmı ise henüz teşhis konulabilecek netlikte ve yeterlikte değillerdir. Toplumların kültürel anlam dünyaları sembolik anlamlar ağı oluştururlarken anahtar kelimeler özel önem arz ederler. Bunlar dağınık da olsalar toplumsal hafızada yerlerini korurlar. Halkın yaşanmış ve yaşanmakta olan dinî kimliklere dair oluşturdukları özgeçmişler, çok kere ve büyük ölçüde semantik değerlerdir. Bu tür monografilerden hareketle mitolojik bulgu arayışına geçmek, çok elementli ortamların çalışmalarında görülen ayıklama ve bulma türünden sıkıntıları daima içermektedir. Mitte bulunan her bir fenomen için sebep aramak aynı zamanda boşuna bir emektir. Bulguları özetlemek gerekir ise;

Gelinin yeni evinin etrafında tavaf edercesine dönmesi inancı Hun ve Göktürk dönemlerine kadar uzanmaktadır.

Eşyanın görünmeyenlerce kırılmış olması, onlar tarafından sahiplenilmesi inancı ile ilgilidir.

Süpürgecin görünen pislikler gibi görünmeyen istenmeyenleri de süpürme özelliği vardır.

Ölüm yasında saç traşı yapılmamasının saçın da canlı olduğu inancı ile bağlantısını gösterir.

Halk inanmalarındaki bağlayarak görünmeyenleri etkisiz hale getirme inancının Köstek kesme uygulamasında yer alır.

Anamaykıl inancı ile Kesik Baş inancı arasında mahiyet aynılığının oluşudur.

Arkaik dönemin bir bakiyesi olan Ovoo/Oboo inancının bölgede form değişerek yaşamakta oluşudur.

Suya ve toprağa niyaz edilmesinin Yer-Su inancının bir tezahürü olarak devam ettiğini göstermesidir.

Gelin feslerindeki pul ve paraların çıkardıkları seslerle kara iyeleri kovma görevi de yaptıklarıdır.

En yeni ve en sevdiği giysileri ile gömülmenin silahları kıymetli eşyaları ve koşumlu binitleri ile gömülen Kadim Türklerin defin şekli arasında bir oluşudur.

Helva kavurarak ölü ruhlarını mutlu etme ile ateşe yağ atarak ateşin ruhunu mutlu etme inancı arasında koku çıkarma bakımından bir ortaklığın oluşudur.

Sarı albastının da hastalık yapabildiği ve sarı bastı olarak bilinir olması sayılabilir.

MENEMEN³³⁶

Batı Anadolu'da bir şehir (1970 nüfusu: 17.514) ve aynı isme sahip bir ilçenin merkezi. Şehir, Gediz'in sol kıyısının yakınlarında, İzmir'in 30 km kuzey, kuzeybatısında, Gediz'in oluşturduğu alüvyal ovaların başlangıç noktasında uzanır. Bölge, İzmir Körfezi'ne güneyden, Çandarlı Körfezi'ne kuzeyden komşudur, fakat batıdan Foça ilçesi tarafından Ege kıyısından ayrılmıştır.

Menemen hakkında bilinen en eski ifadeye Pahimeres'te (ö. 1315) rastlanır. Pahimeres, "Tourkoi"nin "Mainomenou kampos"a taşındığını belirtir. Bu ifade Aşık Paşazade'nin "Menemen ovası" tarihinde de dile getirilmiştir. Saruhan Beyleri liderliğindeki Türkler, zamanla bölgenin kontrolünü ele geçirdiler ve Menemen bu beyliğin topraklarından biri haline geldi; Menemen'deki en eski tarihli yapı, İshak Bey tarafından inşa edilmiş olan bir cami olarak gözükmektedir (Ulu Camii veya Sünbül Paşa Camii, 759/1357-8 tarihli kitabe). Menemen, I. Murad'ın ilk zamanlarındaki Osmanlı fetihlerinden belli bir süre sonra daha Saruhan toprağı olmaya devam etti (761-91/1360-89).

Menemen'in ismi, ayrıca Melemen olarak da telaffuz edildi ve yazıldı. Halbuki Osmanlı belgelerinde ve Evliya Çelebi'nin Seyahatnâme'sinde bölge (kaza) Tarhaniyye veya Turhaniyye olarak gözükmekteydi. Evliya Çelebi, Menemen hakkında ayrıntılı bir tasvir yapar. Kaza, kadı tarafından idare edilmekte olup, Sığla (Suğla) Sancağı'nın bir parçası; ayrıca Valide Sultan'ın hassıydı (muhtemelen Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi Hafsa Sultan). Yıllık 400 yük gelir getiren şehir, 300 dükkan ve bir bezistan sahipti; yazları, herkesçe bilinen sivrisinek istilasından muzdaripti (Seyahatnâme, İstanbul 1935, ix, 84-7). Şehirde ayrıca Bekri Baba'nın türbesiyle beraber bir Bektâşi tekkesi de bulunmaktaydı.

Cumhuriyet dönemindeki nüfus Mübadelelerinden önce, şehrin ve bölgenin nüfusu karışık; şehirde Rumlar ağır basraken (4683 Rum, 3606 Müslüman), kazanın tamamında Müslümanlar çoğunlukta idi (17261 Müslüman, 7195 Rum). Bölgede ayrıca küçük sayıda Ermeni, Yahudi, Katolik ve diğer yabancılar bulunmaktaydı (Sâlnâme-i vilâyet-i Aydın, 1326 A.H, 416-17).

Menemen'in önemi, etrafındaki verimli topraklardan gelen zirai ürünler ve yerel üretim giysi ve halılar için bir ticaret merkezi olmasında yatar. Geleneksel olarak Pazartesi günleri kurulan pazarı, düzenli olarak İzmirli tüccarlar tarafından ziyaret edilirdi. Şehrin, İzmir ile Bergama arasındaki sahil yoluyla beraber, İzmir'i Manisa'ya ve İç Anadolu'ya bağlayan kavşak noktasının (zamanla tren yolu)

³³⁶ *Encyclopedia of Islam*, second edition, Leiden'deki 'Menemen maddesi' Kutluhan Erdoğan tarafından İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiştir.

yakınındaki stratejik konumu, önemi açısından ilave bir etken olmuştur. Bunların aksine, Chandler tarafından “canlı” olarak bahsedilen (1764), Menemen scala’sı (kıyı nakliyatı için liman) belki de Gediz’in 1886’da güzergâhının değiştirilmesinden daha önce yok oldu.

BİBLİYOGRAFYA

Metindeki referanslara ek olarak bakınız:

W.M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, London 1890, 108;

W. Tomaschek, Zur historischen Topographie von Kleinasien im Mittelalter, *SBWAW, Phil.-Hist. Cl.*, xcciv (1891), 28;

G.A Bean, *Aegean Turkey*, London 1966, 42, 97;

A. Philippson, Reisen und Forschungen im westlichen Kleinasien, Gotha 1910 (Petermanns Mitteilungen’de, Ergänzungsheft 172, map);

V. Cuinet, *La Turquie d’Asie*, Paris 1894, iii, 485-8;

Ş. Sami, *Kamus al-a’lam*, İstanbul 1898, vi, 4454-55;

Türk Ansiklopedisi, Menemen maddesi.;

F. Giese, *Die altosmanische Chronic des ‘Aşıkpaşazâde*, Leipzig 1929, 66;

R. Chandler, *Travels in Asia Minor, 1764-1765*, London 1971, 67;

M. Çağatay Uluçay, *Saruhan Oğuları ve eserlerinde dair vesikalar*, İstanbul 1940-6, ii, 29, 103 n. 402

The Times Atlas of the World, London 1981, ii, plate 36;

Ali Tanoğlu, Sırrı Erinç ve Erol Tümertekin, *Türkiye Atlası*, İstanbul 1961.

S.SOUCEK

TİRE ³³⁷

Küçük Menderes vadisinin güney kısmında, İzmir'in 67 km güneydoğusunda, (enlem 38° 64' K, boylam 27° 45' D, rakım 108 m), güneybatı Anadolu'da bir şehir. Türklerin ilk dönemlerinde, Aydınoğulları Beyliği'nde yer alan bir şehir.

Mevcut şehir, büyük olasılıkla, sonradan Teira, (şehir, örneğin; Thyra-teira, W.M. Ramsay, *The historical geography of Asia Minor*, 104, 114) olarak adlandırılan antik Arcadiopolis mevkiinde yer almaktadır. Bizans döneminde, şehir Thyrea ve Thyraia (Ducas, 38, 73, 97, 109, 175, 196) olarak ortaya çıkmış ve tarihte tekrar tekrar rol üstlenmiştir. Birgi yoluyla Tire'ye gitmiş olan İbn Battuta gibi seyyahlar, Birgi Sultanı'nın (başka bir deyişle Aydınoğlu'nun) topraklarındaki meyve bahçelerinin, bostanların, derelerin ortasında uzanan Tire'ye gitmiştir. Ayrıca Katalan tarihçi Ramon Muntaner de Tire'den geçmiştir. 1403'te, Timur, Tire'ye doğru harekete geçince, şehrin sakinleri İzmir'e kaçmıştır (Ducas, 38, 97, 109). 1426'da, Aydınoğlu Beyliği'nin Osmanlı tarafından ilhakından sonra, Tire, imparatorluğun sancak merkezlerinden biri haline geldi. Tire, tarihin daha sonraki dönemlerinde özel bir yer almaz; Tire, 16. yüzyıla bir darbhane vardı ve adını sıkça isyanlarla duyurmuştur. (J. Von Hammer, *GOR*, iv, 398, v, 50).

Seçkin bilim adamı Abdülatif bin Abdülaziz bin Ferište'nin türbesi Tire'dedir (İbn-i Melek, İbn-i Ferište, Aydın Vilâyeti Sâlnâmesine göre). Abdülatif, bir zamanlar çok kullanılan Türkçe lügatın (Lügat-ı Ferišteoğlu) yazarı ve El-Nesefî'nin fıkıh usüllerini anlatan *Menârü'l-envâr* şarihi olarak bilinir. İbn-i Melek, kendi adını taşıyan ve halen kullanılmakta olan medresede müderrislik yapmıştır. Tire, ayrıca birkaç daha Osmanlı yazarının doğum yeridir. Örneğin, Şeyh Haydar bin Sadullah ve Molla Nasrullah el-Rumî bunlardan bazılarıdır. Edebiyatta rol oynamış kadıların da faaliyet yeridir (F. Babinger, *GOW*, 146: Cerrâh-zâde). Tire'den ayrıca bir sürgün yeri olarak da bahsedilmiştir; mesela çok yönlü bir tarihçi olan Şânizâde, hayatını Tire'de kaybetmiştir. (cf. *ibid.*, 346)

İlk Avrupalı seyyahlar Tire'yi nadiren ziyaret etmişlerdir. Smyrna'daki bir İngiliz fabrikasının papazı olan Edmund Chishull (ö. 1733), Tire'yi ziyaret eden az kişiden birisidir (*Travels in Turkey and back to London 1747*, 19, Thomas Smith, *Septem Asiae Ecclesiarum notitia*).

³³⁷ *Encyclopedia of Islam*, second edition, Leiden, s. 538-539'daki 'Tire maddesi' Kutluhan Erdoğan tarafından İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiştir.

Tire'nin, "Asya'nın Yedi Kilisesi'nden" biri olan Thyateira'yı (Akhisar), temsil ettiği düşünülmüştür. Evliya Çelebi, Tire'yi Seyahatnâme'sinde açıklar (ix, İstanbul 1935, 159-160). Şehir herhangi bir antik esere sahip gibi gözüküyor. Bağdat Valisi Necip Paşa tarafından hediye edilmiş olan 1325 ciltlik kütüphaneden (yukarıda bahsedilmiş olan Ferišteoğlu'nun el yazmalarını da içeren) söz edilebilir. I. Dünya Savaşı'ndan sonraki Türk-Yunan nüfus mübadelesine kadar, Tire, başlıca Rum olmak üzere, çoğunluğu halı dokumacılığı ve asma yetiştiriciliği ile uğraşan, yaklaşık 15.000 sakine sahipti. (V. Cuinet, *La Turquie d'Asie*, iii, 508 ff.) Günümüz Tire'si ise, 1970 itibarıyla 28.000 nüfusa sahip, İzmir ilinin bir ilçesidir.

BİBLİYOGRAFYA

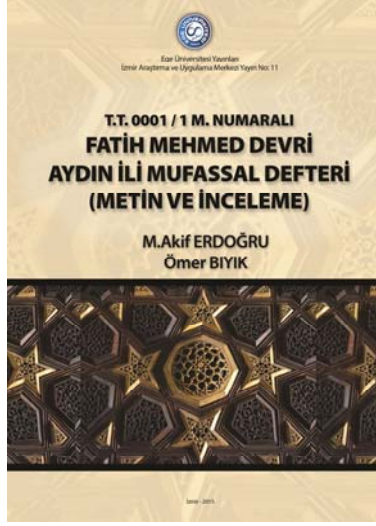
(Metindeki referanslara ek olarak):

- Karl Buresch, *Aus Lydien*, Leipzig 1898, 32, 165, 214;
Stephanus Byzantinus, ed. Westermann, Leipzig, 1839, 273;
 Lebeau, *Histoire du Bas Empire*, civ, 38;
 Fr. V.J. Arundel, *Discoveries in Asia Minor*, London 1834;
 idem, *A visit to the Seven Churches of Asia*, London 1828;
 Hadjdji Khalifa, *Djihan-numa*, İstanbul, 1145/1732-3, 636;
 Mehmet 'Aşık, *Manazir al-awalim*, Vienna ms., fol. 213a;
 F. Taeschner, *Anatol. Wegenetz*, Leipzig 1924-6, i, 176, ii, 39;
 Şaraf al-Din 'Ali al-Yazdi, *Zafar-nama*, ii, 468,
 Fr. tr. F. Pétiş de la Croix, *Delft 1723*, iv, 44;
 W. Tomaschek, *Zur histor. Topographie Kleinasiens im Mittelalter*, *S.B Ak. Wien*, cxxiv/8, 8, 43;
 Besim Darkot, Tire maddesi, *İslam Ansiklopedisi*.

F. BABINGER

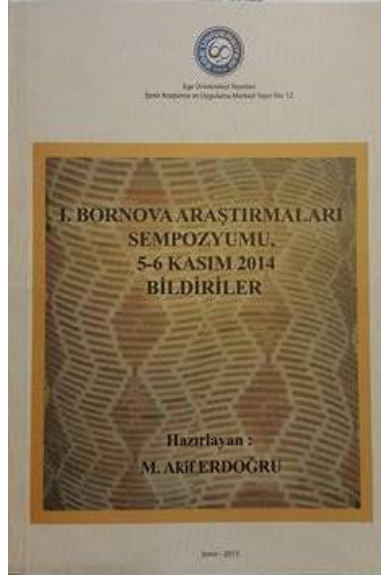
YENİ KİTAPLAR/ NEW BOOKS

M. Akif Erdoğru, Ömer Bıyık, T.T. 0001/1 Numaralı Fatih Mehmed Devri Aydın İli Mufassal Defteri (Metin ve İnceleme), İzmir 2015, Ege Üniversitesi, İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, ISBN: 978-605-338-126-6, 467 sayfa

Bu çalışmada, İstanbul'da Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Tapu-Tahrir Tasnifi'nde muhafaza edilen, on beşinci yüzyıl ortalarına, büyük olasılıkla Fatih Mehmed'in saltanatı devresinde, 1462 ila 1468 yılları arasındaki bir yılda hazırlanmış olan T.T. 1/1 Mükerrer kod ve numaralı Aydın İli'ne ait son derecede değerli ve tarihçilerimizce sıkça kullanılmış olan bir Mufassal defter tam metin olarak yayınlanmıştır. Defter eksik haliyle, toplam 374 sayfadır. Baş ve son kısımları eksiktir. Ayrıca, iç kısımlarda bazı sayfalar yanlış yere ciltlenmiştir. Büyük ve Küçük Menderes vadilerinin tarihiyle ilgili arşivlerimizde korunmuş olan en eski tarihli defterlerden biri olması sebebiyle fevkalade değerlidir. Batı Anadolu tarihi üzerine çalışan tarihçilerimiz arasında çok popülerdir. Kâtibi ve tahrir emini tespit edilemeyen defterimizde, Aydınoğulları ve Çelebi Sultan Mehmed devirlerine atıflar vardır. Fatih Mehmed devrine ait değerli defterlerden biridir. İzmir ve Karaburun yarımadası hariç, Küçük ve Büyük Menderes vadilerinin tamamına ait kayıtları bu defterde bulmak mümkündür. Aydın Güzelhisarı, Birgi, Tire, Sart, Balyanbolu, Kuyucak, Arpaz, Nif, Bozdoğan ve Kestel nahiyelerine ait kayıtları ihtiva eder. Defter hacimli olduğu için kısa bir ilmi değerlendirme ile birlikte neşredilmiştir.

Bornova Araştırmaları Sempozyumu, 5-6 Kasım 2014, Bildiriler, Haz.: M. Akif Erdoğru, İzmir 2015, Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, ISBN: 978-605-338-133-4, 276 sayfa

5-6 Kasım 2014 tarihleri arasında Ege Üniversitesi AUM ile Bornova Kaymakamlığı'nın ortak katkılarıyla Bornova'da Kampüs'te MÖTBE'de yapılan *I. Bornova Araştırmaları Sempozyumu'nda* sunulan tebliğler, bildiri kitabı olarak yayınlanmıştır. Toplam on yedi adet bildiri kitapta yer almaktadır. Ahmet Özgiray, Burcu Türkcan, Oğuzhan Altay, Gözde Emekli, Füsun Baykal, Hale Okçay, Hasan Mert, Hilal Ortaç, Yasin Özdemir, M. Akif Erdoğru, Mehmet Demirci, Mesut Çapa, Mustafa Kaymakçı, Necat Çetin, Neslihan Doygun, Ümit Erdem, Semra Daşçı, Siren Bora, Tuncer Baykara, Vehbi Günay ve zafer Derin tarafından sunulan bildiriler yayınlanmıştır. Bornova'nın tarih ve kültürü ile ilgili son bilgileri bu bildiri kitabında bulmak mümkündür.

M. Akif Erdoğru, Ömer Bıyık, 1481 Tarihli Tire, Birgi, Ayasuluğ ve Alaşehir Tımar Defteri (Metin ve İnceleme), 1492 Tarihli Biga, Tarhala ve Bergama Piyade Yoklama Defteri Parçası İle Birlikte, İzmir 2015, Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, ISBN: 978-605-338-102-0, 114 sayfa

Bu çalışmada, İstanbul'da Taksim'de Atatürk Kitaplığı'nda Muallim Cevdet Yazmaları arasında MC_0.000116-06 numara ve kod ile muhafaza edilen Aydınli'ne ait bir tımar defteri parçası ile Biga, Tarhala ve Bergama bölgelerine ait bir Piyade Yoklama defteri parçası neşredilmiştir. Her iki defter parçasının hem orijinal tam metni hem de Latin harfleri ile okunuşu kısa bir değerlendirme yazısı ile birlikte sunulmuştur. Osmanlı dillerinde hazırlanan her iki el yazması defter tek bir cilt içerisinde ciltlenmiştir. Aydınli defteri, büyük olasılıkla, 1481 yılında, II. Bayezid'in tahta cülusu sebebiyle yapılan tahrirler esnasında hazırlanmıştır. Tire, Alaşehir, Birgi ve Ayasuluğ (Selçuk) bölgelerinden Aydınli sancakbeyine verilen tımarlarla ilgili kayıtları ihtiva eder. Piyade defterinin ise 1492 yılında tamamlandığı anlaşılıyor. Her iki defter parçası da eksiktir. Bunların başka nüshaları şimdilik mevcut değildir. Özellikle Aydınli tımar defteri, eksik olmasına rağmen, on beşinci yüzyılın sonlarında Aydın ve İzmir çevresinin tarihi açısından özel bir değer taşır.

Yasin Özdemir

M. Akif Erdoğan, *Aydinli Mufassal Defteri (Metin ve İnceleme), Tımar ve Yaya Yoklaması Defteri Parçaları İle Birlikte*, İzmir 2015, Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, ISBN: 978-605-338-101-3, 119 sayfa

Bu çalışmada, on beşinci yüzyıl ortalarında Osmanlı bürokratları tarafından Osmanlı dillerinde hazırlanmış ve bir defter içinde ciltlenmiş olan dört farklı Osmanlı arşiv belgesi yayına hazırlanmıştır. Bu belgeler İstanbul'da Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde MAD-d 18003 kod ve numara ile muhafaza edilmektedir. Sözügeçen defterin içinde şu belgeler kayıtlıdır:

1. II. Murad devrine tarihlenen Arnavutlukta'ki tımar sistemiyle ilgili bir tımar defteri parçası,
2. Muhtemelen Fatih Mehmed devrinde hazırlanmış (1453'ten sonra) Rumeli'ye ait bir Mufassal defter parçası,
3. Fatih Mehmed devrine tarihlediğimiz (1455'ten sonra) Aydın İli'ne ait bir Mufassal defter parçası,
4. Fatih Mehmed devrine tarihlenen Anadolu vilayetine ait bir Yaya Yoklama Defteri parçası.

Farklı ama bir arada ciltlenmiş olan bu belgeler veya defterler, tam metin olarak, kısa bir değerlendirme ile tek bir kitap olarak M. Akif ERDOĞRU tarafından yayınlanmıştır. Bunlar içinde, *Aydın İli Mufassal Defteri*, şimdilik, Aydın İlinin en eski tarihli defteri olması hasebiyle, İzmir ve yakın çevresinin tarihi açısından özel bir önem taşır. Başı ve sonu eksik olan bu defterde, Urla, Çeşme, Ayasuluğ, Tire,

Birgi, Güzelhisar, Köşk, Sultanhisarı, Kestel ve Alaşehir bölgelerinde bulunan tımar köyleri, aşiretler ve vergiler kaydedilmiştir. Başka bir nüshası şimdilik bilinmeyen bu değerli el yazması defter tarafımızdan ilk kez olarak Ocak 2015'te yayınlanmıştır. Hem orijinal tam metin hem de Latin harfleri ile okunuşu bu çalışmada verilmiştir. Bugünkü İzmir ve yakın çevresinin on beşinci yüzyıl ortaları ve sonlarındaki tarihi açısından önemli bir Osmanlı kaynağı olarak değerlendirilebilir. Biz, bu defteri yayınladıktan sonra, çok garip bir şekilde, Doç. Cahit Telci, *Halil Beğ Defteri, Fetihden Sonra Aydın Sancağı'nın İlk Mufassal Tahrir Defteri, 1425-1430*, başlığıyla, bizim yayını hiç dikkate almadan, aynı defteri, Kâtip Çelebi Üniversitesi yayınları arasında yayınlamıştır. Önsöz'ünden anlaşıldığı kadarıyla, sözügeçen kitap, Kâtip Çelebi Üniversitesindeki başka hocaların da katıldığı bir projenin ürünüdür. Yazar, 'vaktiyle bu defter hakkında sunmuş olduğum bir tebliğ üzerine konuyla ilgili bazı bilim adamları, bazı düzensizlikler dolayısıyla bir müsvette olabileceğini ifade etmişler idi (s. 108)' demektedir. Sayın Telci, adımızı her nedense açıkça zikretmekten imtina ediyor. 'Bazı bilim adamları' deyip, bizi geçiştiriyor. Buna da şükür, başka türlü de zikredebilirdi! Kendisinin Trabzon'da 2006'da CIEPO'da sunduğu bildiri, bu defter üzerineydi ve bildirisini 2011 yılında yayımlandı (*CIEPO XVII. Sempozyumu Bildirileri*, (Haz. Kenan İnan, Yücel Dursun) Trabzon 2011, s. 337 vd.'da). Ben, 2006 yılında Trabzon'da bildirisini eleştirdim ve defterin tarihlendirilmesiyle ilgili somut delilleri kendisine sordum. Ancak, Telci, orada delil sunamadı. Ben de Fatih Mehmed devri defterleri üzerine çalıştığımı, bu defter üzerinde de çalıştığımı ifade ettim ve II. Murat devrine, hele Arvanid Defteri'nden daha önceki yıllarda hazırlanamayacağını ifade etmiştim. Yıllar sonra da Ocak 2015'te bu defteri tam metin olarak yayımladım. Telci, hem yayımlanan bildiri metninde hem de sonradan yayınladığı kitapta (Halil Beğ Defteri), benim eleştirilerimi dikkate almadan, benim yayınımı yok sayarak, defterdeki metinleri tasnif etmeden, metinleri birbirine karıştırarak, yer isimlerini, meslekleri, ünvan ve lakapların çoğunu yanlış okuyarak yayımladı. Hemen belirtmeliyim ki, konuyla alakası olmayan birtakım sevgili meslektaşları da! internet ortamında bu yayını övücü yaygaralar yaptılar. Kâtip Çelebi Üniversitesi yönetimi, kitabı, konuyu bilen raporlulara göndermeden, görüş almadan yayımladı. Aydın yöresinin Osmanlıların eline geçişiyle ilgili verdiği bilgiler mütearifeden öteye geçmez. Aydın sancağının tahrirleriyle ilgili verdiği bilgiler ise hatalı ve eksiktir. Mezkur defter, üç parçadan değil, dört parçadan ibarettir. Arvanid Defteri'ndeki eksik parça ile Aydın defterindeki parçanın hiç alakası yoktur. Sadece şekil benzerliği vardır. Diğer parçalardaki tarihlerle karıştırıldığı için, Aydın Sancağının tahrir işlemi, yanlış olarak, 1425'ten 1435 yılına kadar, on yıllık bir sürece yerleştirilmiştir. T.T. 1/1 M.'de (bu defter bir meslektaşım ile birlikte tarafımızdan tam metin olarak yayınlanmıştır: M. Akif Erdoğan, Ömer Bıyık, *T.T. 0001/1 Numaralı Fatih Mehmed Devri Aydın İli Mufassal Defteri (Metin ve İnceleme)*, İzmir 2015, Ege Üniversitesi

İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, ISBN: 978-605-338-126-6, 467 sayfa) geçen 'Halil Beğ Defteri' ibaresi ile de ilk Osmanlı Aydın beyi olan Halil Yahşi bey kastedilmez. Yazar, yayımladığı defterde açıkça Halil Yahşi Bey ismi geçmediği halde, herhalde bu tarihi kişiden ilham alarak, yanlış olarak 'Halil Beğ Defteri' adını koymuştur. Ben kimi yayınlarımda bu şekilde defter neşrettim, ama benim neşirlerimde tahrir kâtibi veya emin'inin ismi defterde açık biçimde yazılmıştı. Ayrıca, sözügeçen kitapta pek çok hatanın yanısıra, yapılan hesaplamaların bir kısmının da hatalı olduğu söylemek isterim. Örneğin, çeltik üretimiyle ilgili hesaplamalar, külliye yanlıştır ve yazarın kendisi de '*bu rakamın büyüklüğü dikkate çekmektedir* (s. 102)' gibi bir ifade ile hayretini dile getirmekte, ama yanlışlığı nerede yaptığını fark edememektedir. Aslında, ben defteri yayımladıktan sonra, yazardan beklenen akademik davranış, '*ikisi de hemen hemen aynı zamanda çıktı*' mantığıyla kendisini mazur göstermeye çalışması ve benim yayını tamamen yok sayması değil, benim yayını incelemesi ve hatalarım ve eksikliklerim üzerine ciddi bir eleştiri ya da övgü yazısı yazmasıydı. Yoksa, yayımladığımı bildiği halde, aynı defteri yeniden yayımlaması değildi!

M. Akif Erdoğan

HABERLER/ SEMPOZYUMLAR

Tire Araştırmaları Sempozyumu, 12-13 Mart 2015, Tire İzmir

Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi, Tire Belediyesi ve Atılım Üniversitesi Türkiye Tarihi Araştırmaları Merkezi, 12-13 Mart 2015 tarihleri arasında Tire Belediyesi'nin ev sahipliğinde, ciddi bir sempozyum gerçekleştirmiştir. Tire Belediye Başkanı Tayfur Çiçek, Atılım Üniversitesi TÛTAM Merkezi Md. Prof. Dr. şule Peiffer-Taş ve Ege Üniversitesi AUM Merkezi Md. Prof. Dr. M. Akif Erdoğru'nun önderliğinde yüze yakın bilim adamı Tire ile ilgili bildiri sunmuşlardır. Seçilen bildiriler Tire Belediyesi tarafından kitap halinde yayınlanacaktır. Sayın Başkan Çiçek'in bilim adamlarına olan tavrı memnuniyetle karşılanmış ve takdir toplamıştır.

Tire Sempozyumundan bir görüntü

TUTAM

TİRE ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

12-13 MART
2015/Tire/Izmir

DÜZENLEME KURULU

Tayfur Çiçek, Tire Belediye Başkanı

Prof. Dr. M. Akif Erdoğan, Ege Üniversitesi AUM Müdürü

Prof. Dr. Şule Pfeiffer Taş, Atılım Üniversitesi, TUTAM Müdürü

BİLİM KURULU

Prof. Dr. M. Akif Erdoğan, Ege Üniversitesi Prof. Dr. Şule Pfeiffer Taş, Atılım Üniversitesi

Prof. Dr. Ersin Doğer, Ege Üniversitesi Prof. Dr. Sevgi Lökçe, Atılım Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Şeker, Dokuz Eylül Üniversitesi Prof. Dr. Harun Raşit Uysal, Tire Kutsal MYO Md.

Prof. Dr. Bozkurt Ersoy, Ege Üniversitesi Prof. Dr. Zuhal Özcan, Atılım Üniversitesi

Prof. Dr. Süleyman Özkan, Ege Üniversitesi Prof. Dr. Vehbi Günay, Ege Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ertağ Öner, Ege Üniversitesi Yrd. Doç. Dr. Şakir Çakmak, Ege Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Gedik, Kâtip Çelebi Üniversitesi Enis Üçbaylar, Tire Müzesi Müdürü

Emin Başaranbilek, ÇEKÜL Vakfı, Küçük Menderes Havzası Araştırmaları Sorumlusu

Necat Çetin, Yerel Araştırmacı Munis Armağan, Yerel Araştırmacı

BAŞLIK VE ÖZET GÖNDERME SON TARİHİ: 10 ŞUBAT 2015

KABUL EDİLEN BİLDİRİLERİN İLANI: 17 ŞUBAT 2015

İLETİŞİM

Dr. Ömer Biyik,

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Tarih Bölümü, Bornova-Izmir,

Fax: 0232. 3881102

omer.biyik@ege.edu.tr

omer.biyik@gmail.com

aerdogru@gmail.com

Prof. Dr. Şule Pfeiffer-Taş

Atılım Üniversitesi, Güzel Sanatlar

Tasarım ve Mimari Fakültesi

06836, İncek-Ankara

sule.pfeiffer@atilim.edu.tr

Mutlu Sarayköylü

Tire Belediyesi,

Fax: 0232.511 20 77

mutlusaray@gmail.com

Soldan: 1. AUM Md. Prof. Dr. M. Akif Erdoğan 2. E.Ü. Rektör Yrd. Prof. Dr. Atilla Silkü 3. Tire Belediye Bşk. Tayfur Çiçek 4. Atılım Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Abdürrahim Özgenoğlu 5. TUTAM Md. Prof. Dr. Şule Peiffe Taş.

Tire Araştırmaları Sempozyumu'ndan Bir Fotoğraf, 14 Mart 2015, Derekahve Cafe, Tire.

Bayındır Araştırmaları Sempozyumu, 16-17 Nisan 2015, Bayındır

Bayındır Belediye Bşk. Dr. Ufuk Sesli ve AUM Md. Prof. Dr. M. Akif Erdoğan ve yerel araştırmacı Necat Çetin tarafından düzenlenen Bayındır Araştırmaları Sempozyumu 16-17 Nisan 2015 tarihleri arasında Bayındır Belediyesine ait Yahya Kerim Onart Kültür Merkezi'nde gerçekleştirilmiştir. Bayındır ve yakın çevresinin tarih ve kültürü üzerine elliye yakın bildiri sunulmuştur. Bildiriler Merkezimizin yayını olarak çıkacaktır.

BAYINDIR
ARAŞTIRMALARI
SEMPOZYUMU

Bayındır Belediyesinin ev sahipliği ile Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü'nün Katkılarıyla Bayındır ile ilgili sosyal bilimlerin tüm dallarında araştırma ve bilgileri paylaşmaya davet ediyoruz.

 46 Katılımcı 29 Konu Başlığı

16-17 NİSAN 2015
YAHYA KERİM ONART KÜLTÜR MERKEZİ

    BİLGİ İÇİN
0 (232) 581 5000

BENLÖKÜ

Birgi Araştırmaları Sempozyumu, 23-24 Ekim 2015, Ödemiş, İzmir.

Ödemiş Belediyesi ve Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin ortaklaşa düzenledikleri Birgi Araştırmaları Sempozyumu, 23-24 Ekim 2015 tarihleri arasında Ödemiş'te Ödemiş Belediyesi'ne ait Nikah ve Kongre Salonu'nda gerçekleştirilmiştir. Ödemiş Belediye Başkanı Mahmut Badem, Ödemiş Kaymakamı Celil Ateşoğlu ve AUM Md. Prof. Dr. M. Akif Erdoğru, açılışta birer konuşma yapmışlardır. Birgi ve Ödemiş tarih ve kùltürü ile ilgili kırka yakın bildiri sunulmuştur. Ödemiş Meslek Yüksekokulu'nun öğrencileri de bildirileri dinlemişlerdir. 24 Ekim günü Tarih, Sanat Tarihi ve Coğrafya öğrencileri ile birlikte Birgi ziyaret edilmiştir. Aydınöulları ve Osmanlılar dönemlerine ait eserler üzerine bilgi verilmiştir. Daha sonra öğrenciler ve katılımcılar ile birlikte, bilimsel araştırma gezisi çerçevesinde Bozdađ ve Gölcük'e çıkılmıştır. Bildiriler kitap halinde yayınlanacaktır.

İzmir- Bayındır. Soldan ilk sıra: 1. Bayındır Belediye Bşk. Dr. Ufuk Sesli, 2. Ege Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Candeğer Yılmaz, 3. AUM Merkezi Md. Prof. Dr. M. Akif Erdoğru ve diğer katılımcılar

İZMİR ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ
EGE ÜNİVERSİTESİ
Ödemiş Belediyesi

ÖDEMiŞ BELEDİYESİ & EGE ÜNİVERSİTESİ İZMİR ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

BİRGİ ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

DÜZENLEME KURULU
Prof. Dr. M. Akif Erdoğan, Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Ersin Doğer, Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Nuri Bilgin, Ege Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Şakir Çakmak, Ege Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Engin Önen, Ege Üniversitesi
Aziz Özgen, Ödemiş Belediyesi

BİLİM KURULU
Prof. Dr. İnci Kuyulu Ersoy, Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Ersin Doğer, Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman Özkan, Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Fazlı Gökçek, Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Füsün Soykan, Ege Üniversitesi
Prof. Dr. M. Akif Erdoğan, Ege Üniversitesi

23 - 24 Ekim 2015 - Birgi / İZMİR

İzmir-Birgi. Soldan ilk sıra: 1. Çekül Vakfı'ndan Emin Başaranbilek 2. Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ersin Doğer, 2. Ödemiş Meslek Yüksek Okulu Md. Prof. Dr. Yılmaz Şayan, 3. MYO Sekreteri Aziz Erten 4. Rektör Danışmanı Yrd. Doç. Dr. Engin Önen, 5. Ege Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Candeğer Yılmaz, 6. Ödemiş Belediye Bşk. Mahmut Badem, 7. E. Ü. Sanat Tarihi Bölümünden Yrd. Doç. Dr. Şakir Çakmak, 8.Ödemiş Sağlık Meslek Yüksek Okulu Md. Prof. Dr. Aynur Esen, 9. Ödemiş Sağlık Meslek Yüksek Okulu Md. Yrd. Doç. Dr. Gül Erten, 10. AUM Md. Prof. Dr. M. Akif Erdoğan

Soldan: 1. Ödemiş Meslek Yüksek Okulu Md. Prof. Dr. Yılmaz Şayan, 2. Ödemiş Sağlık Meslek Yüksek Okulu Md. Prof. Dr. Aynur Esen 3. Ege Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Candeğer Yılmaz 4. Ödemiş Kaymakamı Celil Ateşoğlu 5. Psikoloji Bölüm Bşk. Prof. Dr. Nuri Bilgin (merhum) 6. Ödemiş Sağlık Meslek Yüksek Okulu Md. Yrd. Doç. Dr. Gül Erten 7. MYO Sekreteri Aziz Erten 8. AUM Md. Prof. Dr. M. Akif Erdoğan, Üst sıra 1. Yrd. Doç. Dr. Engin Önen 2. Yrd. Doç. Dr. Şakir Çakmak, Ödemiş Kaymakamlığının önünde.

KONFERANS

Vakıflar Haftası münasebetiyle, Merkezimiz ile İzmir Vakıflar Müdürlüğü, Ege Üniversitesi Kampüsü'nde ortaklaşa bir etkinlik düzenlemişlerdir. İzmir Vakıflar Bölge Md. Kenan İba, Şube Md. M. Emin Doğan, üniversite hocaları ve çok sayıda üniversite öğrencisi bu etkinliğe katılmışlardır. Bu kapsamda Gazi Üniversitesi'nden Prof. Dr. Mustafa Alkan davet edilmiştir. Alkan, 13 Mayıs 2015 tarihinde, saat: 10'da Edebiyat Fakültesi Konferans Salonu'nda "Osmanlı'da bir yerleşme modeli olarak Vakıf- İmaret sistemi: Vakıf ve Şehir" başlıklı bir konuşma yapmıştır.

Vakıflar Haftası Münasebetiyle, 13 Mayıs 2015, Merkez Müdürü Prof. Dr. M. Akif Erdoğan açılış konuşmasını yaparken, Edebiyat Fakültesi Konferans Salonu, Kampüs.

Vakıflar Haftası Münasebetiyle, 13 Mayıs 2015, Edebiyat Fakültesi Konferans Salonu, soldan 1. Gazi Üniversitesi'nden Prof. Dr. Mustafa Alkan, 2. İzmir Vakıflar Şb. Md. M. Emin Doğan, 3. Şeyda Rüzgar, 4. Hatice Aydın, 5. İzmir Vakıflar Bölge Md. Kenan İba, 6. AUM Md. Prof. Dr. M. Akif Erdoğan, 7. VGM'den Emekli Daire Bşk. Ali Taha Özaydın

1. ve 2. Sayının Yazarları

Muhammet GÜÇLÜ, halen Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Yrd. Doç. Dr. olarak çalışmalarını sürdürmektedir. 1988 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Türkiye Cumhuriyeti Tarihi anabilim dalında Yüksek Lisans ve Doktora eğitimi gördü. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Antalya Bölgesi Tarihi üzerine kitap, makale, bildiri ve çevirileri bulunmaktadır. Son yıllardaki yayınlarından bazıları: 1- "Antalya Türk Ocağı'nın Kurulması ve Faaliyetleri" , Tuncer Baykara Armağanı, Haz. Mehmet Öz, Ankara, 2011, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları. 2- "Antalya'da Yerel Basının İlk Temsilcisi: Antalya'da Anadolu Gazetesi (19 Aralık 1920-12 Eylül 1922)", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C. XII, S. 25, 2012 Güz. 3- "Antalya Saat Kulesi'nin İnşası", TAÇ/Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, S. 1, Ekim-Aralık 2013. 4-

“Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Musa Cevat Şakir’in (Kabağaçlı) Bodrum’a Sürgün Edilmesi ve İlk İzlenimleri (1925-1926)” , 3. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu (30 Ekim-1 Kasım 2013), Bildiriler, Hazırlayanlar: M. Akif Erdoğan-Ahmet Özgiray, İzmir, Haziran 2014. 5- “Milli Mücadele Döneminde Hollandalı Gazeteci George Nypels’in Anadolu İzlenimleri (Aralık 1920- Mart 1921)”, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD), Yıl: 10, Sayı: 19, Bahar 2014. 6- “Panaya Kilisesi’nin İnşası ve Tarihi Seyri”, TAÇ S. 6, İlkbahar-Yaz 2015.

M. Akif ERDOĞRU, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde tarih profesörüdür. 1983 yılında, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü’nden mezun oldu. Doktorasını aynı bölümde 1989 yılında tamamladı. 2000 yılında Ege Üniversitesi’nde profesör oldu. Ankara, Ege, Kazakistan Halkaralık Ahmet Yesevi ve Yakın Doğu Üniversitelerinde çalıştı. Halen Tarih Bölümü Başkanı ve Ege Üniversitesi İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi’nin müdürüdür. *İzmir Araştırmaları Dergisi’nin* kurucusu ve editörüdür. Osmanlı tarihi üzerine ulusal ve uluslararası düzeyde bir çok yayın yaptı. aerdogru@gmail.com, m.akif.erdogru@ege.edu.tr

Mehmet KAYA, Niğde Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde Yrd. Doç. Dr. olarak çalışmaktadır. 1968 yılında Bursa-Gemlik’te doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Bursa’da tamamlamıştır. 1986 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nde öğrenime başlamış, aynı bölümü 1990 yılında başarıyla bitirmiştir. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bölümü’nde yüksek lisans ve doktora öğrenimini tamamlamıştır. Çalışma alanları Osmanlı Dönemi Şehir Hayatı, Türkiye’nin Sosyal ve Ekonomik Durumu olarak belirtilebilir. Bu konuda yirmi makale ve iki kitabı bulunmaktadır.

Mehmet DEMİRCİ, İlahiyat profesörüdür. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden emekli olmuştur.1942’de Konya/Kovanlık’ta doğdu. Konya İmam-Hatip Okulu’nu müteakip, 1965’te İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü’nü bitirdi. 1970’ten itibaren İzmir Yüksek İslâm Enstitüsü’nde (1982’den sonra Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi) Tasavvuf dersi okuttu. Mayıs 2009’da emekli oldu. İlahiyat Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü ve Temel İslam Bilimleri Bölüm Başkanlığı görevlerinde bulundu. Bir süre Kazakistan’da Ahmed Yesevi Üniversitesi’nde çalıştı. Hâlen İzmir *Yeni Asır* gazetesinde köşe yazısı yazmaktadır. Telif kitaplarından bazıları: *Yûnus’ta Hak ve Halk Sevgisi*, *Hz. Mevlânâ ve Mevlevî Kültürü*, *Sorularla Tasavvuf ve Tarikatler*, *İbâdetlerin İç Anlamı*, *Gönül Dünyamızı Aydınlatanlar*, *Nûr-i Muhammedî*, *Mesnevi Hikâyelerinden Dersler*, *Tarihten Günümüze Tasavvuf Kültürü-Makaleler*, *Tarihi-Tasavvufi Menkıbeler ve Yorumları*, *40 Levha 40 Yorum*, *İyiler ve İyilikler*.

Yaşar KALAFAT, 1939 yılında Kars'ta Trabzonlu bir ailenin ferdi olarak dünyaya geldi. Hayata 1962 yılında mezun olduğu Atatürk Üniversitesi'nden Ziraat Yüksek Mühendisi olarak atıldı. 1 yıl Muş'ta ve 1 yıl da Arpaçay'da ilk mesleği ile ilgili hizmet verdi. Askerliğini de yaptığı Erzurum'da, ayrıca Başbakanlık personeli olarak 14 yıl memuriyet hizmetinde bulundu. 1966 yılında ilk ve orta eğitimini almış olduğu Kars'tan ve 1980'de de Erzurum'dan ayrıldı. Başbakanlıktaki görev yıllarında Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ni de bitirip takip eden yıllarda Kayseri, Erciyes, Ankara, Hacettepe Üniversitelerinde Dinler Tarihi, Halk Edebiyatı ve müteakip yıllarda Cumhuriyet Tarihi Disiplin dallarında lisansüstü eğitimler aldı. İnkılâp Tarihi ve Uluslararası İlişkiler alanlarında Türkiye'de ve Kazakistan'da doktora çalışmalarını tamamladı. 1999 yılında devlet memuriyetinden emekli olup 6 yıl kadar Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde Kafkasya Bölümü ve Kültür Stratejisi Bölüm Başkanı ve Yönetim Kurulu Üyesi olarak çalıştı. İLESAM, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Türkiye Dinler Tarihi Derneği gibi kuruluşların üyesi olan Yaşar Kalafat, Folklor Araştırma Kurumu'nun "Türk Folkloruna Hizmet Ödülü" ve Motif Vakfı'nın "Halk Bilimi" Ödülüne layık görüldü. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü adına *Türk Kültürü Araştırmaları Yaşar Kalafat Armağanı* nı ve *Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, adına *Yaşar Kalafat Özel Sayısı* çıkardı.

Siren BORA, 1983 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden mezun oldu. 1988 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsünde yüksek lisans yaptı. 1990-93 yılları arasında Kudüs İbrani Üniversitesinde İbranice dersi aldı. 1993 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsünde İzmir Yahudi tarihi üzerine doktorasını verdi. Halen bu konu üzerinde çalışmaktadır.

Sadiye TUTSAK, Uşak İlinin Banaz kazasının Büyük Oturak kasabasında dünyaya gelen Tutsak, ailesinin İzmir'e göç etmesi nedeniyle ilk, orta ve lise öğrenimini İzmir'de tamamladı. 1984-1988 yılları arasında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde okudu. Ardından Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi alanında "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Uşak (1923-1933)" konusunda Yüksek Lisans teziyle ve "İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950)" konusunda Doktora teziyle mezun oldu. 1997 yılı Güz yarıyılı başında, Afyon Kocatepe Üniversitesi Uşak Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümünün Yrd. Doç. Dr. kadrosuna atandı. 2002 yılında aynı üniversitenin Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ne kurucu bölüm başkanı olarak tayin edildi. Bu süreçte Uşak Sağlık Yüksekokulu Müdürlüğü, Uşak Fen Edebiyat Fakültesi Dekan Yardımcılığı görevlerini de yürüttü. Uşak Üniversitesi'nin 2006 yılında kurulmasından sonra bu üniversiteye kadro aktarımı gerçekleşti. 2010 yılında Doçent ünvanını aldı. Uşak Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkez Müdürlüğü görevini 2011-2014 yılları

arasında ifa etti. 2014 yılında Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Atatürk Araştırma ve Eğitim Merkezi (ATAREM) Genel Üyeliğine kabul edildi.

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Uşak (1923-1933), İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950), Sadık Karahan ve Uşak'ta Eğitim (1930-1950), Yunanlıların Uşak'ı İşgali ve Esaret Sancısı, Acıyı Bal Eylemek, Cemal Karpaz & Kemal H. Karpaz Hatıratı isimli eseleriyle neşriyat hayatına katkıda bulundu. Uluslararası hakemli dergilerde ve Ulusal hakemli dergilerde çeşitli konularda çok sayıda makale ve bildirimleri yayınlandı. Bu tür dergilerde hakemlik görevini yürütmekte olan Tutsak, ayrıca edötlük de yapmaktadır. Pek çok kez Uşak'ta yerel televizyon kanallarında programlara, panel ve konferanslara katıldı. 2-4 Ekim 2012 tarihleri arasında yapılan Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Milli Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu'nun başkanlığını yürüttü. Bu sempozyumda sunulan bildirimler, Atatürk Araştırma Merkezi tarafından iki ciltlik kitap halinde yayınlandı. Bunun dışında başka sempozyumlarda bilim ve düzenleme kurulu üyelikleri bulunmaktadır. Danışmanlığında tamalanmış Yüksek Lisans tezleri bulunduğu gibi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde halen yürüttüğu Doktora ve Yüksek Lisans tez danışmanlıkları vardır. Kendi alanında Doktora ve Yüksek Lisans dersleri veren Tutsak, toplum yararına sivil toplum örgütlerinde öteden beri faaliyet göstermekte olup, kendi alanında akademik hayata katkı sağlamaya devam etmektedir.

Mehmet TÛTÛNCÛ, 1962 yılında Karaman'da doğdu. Hollanda'da yaşamaktadır. Amsterdam Üniversitesi'ni bitirdi. Hollandada kurulan Türk ve Arap Dünyası Araştırma Merkezi'nin (SOTA) müdürlüğünü yapmaktadır. Türkiye dışındaki Osmanlı kitabelerinin toplanması ve yayınlanması projesi çerçevesinde Osmanlı Balkanları, Akdeniz ve Orta Doğu üzerine araştırmalar ve yayınları vardır. Hollanda arşivlerinde Osmanlı belgeleri üzerine çalışmaktadır.

Yayınları:

1. *Turkish Jerusalem (1516-1917), Ottoman Inscriptions from Jerusalem and Other Palestinian Cities*, Haarlem, 2006

2. *Turkish Palestine (1069-1917) Ayyubid, Mamluk and Ottoman Inscriptions from al-Khalil (Hebron), Nabi Musa, and other Palestinian Cities*, Haarlem, 2008

3. *Cezayir'de Osmanlı İzleri 314 yıllık Türk Hakimiyetinden Cezayirden Kitabeler, Eserler, Portreler*. Haarlem, 2013 (çıkıyor)

